

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

МУЗИЧНА ГРАМОТА І СЛУХАННЯ МУЗИКИ

Програма
для театральної школи, театрального відділення
початкового спеціалізованого мистецького
навчального закладу (школи естетичного виховання)

Київ, 2008

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

**МУЗИЧНА ГРАМОТА
І СЛУХАННЯ МУЗИКИ**

Програма
для театральної школи, театрального відділення
початкового спеціалізованого мистецького
навчального закладу (школи естетичного виховання)

Київ, 2008

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

МУЗИЧНА ГРАМОТА І СЛУХАННЯ МУЗИКИ

Програма

для театральної школи, театрального відділення
початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу
(школи естетичного виховання) – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 92 с.

Укладачі: **В. В. Шрага** – заступник директора Донецького музичного училища, викладач-методист
Е. В. Земцов – директор школи мистецтв № 3 м. Краматорська Донецької області
Л. П. Букіна – викладач школи мистецтв № 3 м. Краматорська Донецької області

Редактор **Є. Д. Колесник**

Відповідальна за випуск **Н. І. Смольська**

Програму відзначено дипломом I ступеня на Всеукраїнському конкурсі навчальних програм для початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів України

Навчальне видання

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 5,35. Наклад 800 прим.
ПП “НОВА КНИГА”
21029, м. Вінниця, вул. Квятека, 20;
Тел./факс: (0432) 52-34-82, 52-34-81
E-mail: zbut@novaknyha.com.ua

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2646 від 11.10.2006 р.

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2008

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	5
Вступ.....	5
Мета і основні завдання навчального предмета “Музична грамота і слухання музики”.....	8
Характеристика структури курсу.....	9
Побудова та зміст курсу: методологічні засади і методичні рекомендації.....	9
Особливості організації навчально-виховного процесу.....	10
Музична грамота.....	11
Слухання музики.....	12
Складові предмета “Музична грамота і слухання музики”.....	13
Музично-дидактичні ігри.....	14
Аналітична діяльність учнів.....	15
Музична екологія.....	17
Міжпредметні зв'язки.....	17
Рекомендації щодо форм проведення контрольних заходів.....	18
Організація обліку успішності та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів.....	19
Рекомендації щодо роботи з програмою.....	20
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ.....	21
Орієнтовний тематичний план строк навчання – 8 років.....	21
Орієнтовний обсяг вимог щодо засвоєння окремих термінів і понять з музичної грамоти.....	26
0-й клас.....	28
Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок учня протягом року:.....	29
Орієнтовні вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом року.....	29
Виховання музичного сприйняття.....	29
Орієнтовні практичні завдання і вправи для розвитку творчих здібностей.....	30
Зміст предмета.....	30

1-й клас	42
<i>Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок учня протягом року</i>	42
<i>Орієнтовні вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом року</i>	43
<i>Виховання музичного сприйняття</i>	43
<i>Орієнтовні практичні завдання і вправи для розвитку творчих здібностей</i>	44
<i>Зміст предмета</i>	44
2-й клас	54
<i>Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом року</i>	54
<i>Орієнтовні вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом року</i>	54
<i>Виховання музичного сприйняття</i>	55
<i>Орієнтовні практичні завдання і вправи для розвитку творчих здібностей вокально-інтонаційних навичок</i>	55
<i>Зміст предмета</i>	56
3-й клас	68
<i>Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом року</i>	68
<i>Орієнтовні вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом року</i>	68
<i>Виховання музичного сприйняття</i>	69
<i>Орієнтовні практичні завдання і вправи для розвитку творчих здібностей</i>	69
<i>Зміст предмета</i>	70
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ	82
Орієнтовний тематичний план строк навчання – 6 років	82
ДОДАТКИ	87
Додаток № 1	87
Додаток № 2	89
Додаток № 3.....	89
БІБЛІОГРАФІЯ	91

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вступ

Викладання предмета “Музична грамота і слухання музики” в театральній школі, на театральному відділенні початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школі естетичного виховання) суттєво відрізняється від викладання предметів “Сольфеджіо” та “Українська та зарубіжна музичні літератури” не тільки лаконічністю у викладі навчального матеріалу, але й тим, що саме вивчення цього предмета є визначальним у музичному вихованні учнів театального відділення.

Невелика кількість годин, передбачених на вивчення предмета типовим навчальним планом, а також різноплановість завдань спонукають викладачів до пошуків нових шляхів і методів активізації навчального процесу, підвищення творчої та пізнавальної активності дітей.

Наш час – час змін. Зараз суспільству все більше потрібні люди, які здатні приймати нестандартні рішення і творчо мислити. Однак рівень знань, які дає сучасна школа з її традиційними методами і прийомами, зводиться лише до збагачення пам’яті учня великою кількістю інформації.

Композитор і педагог Д. Кабалевський у 60-ті роки минулого століття розробив нову концепцію музичного виховання і навчання дітей. У програмі “Поглиблене вивчення музики” всі знання, вміння і навички, що їх повинні засвоїти учні, ґрунтуються на основних темах-лініях: музика і життя, музична творчість, художній образ і виражальні засоби музики. Такий підхід знайшов своє відображення і в запропонованій програмі.

У галузі музичного виховання конче корисними для ознайомлення є методики таких корифеїв музичної педагогіки ХХ ст., як К. Орф, Дж. Кервен, Е.-Ж. Далькроз, З. Кодай, Б. Барток, російських музикознавців Л. Алексєєвої, О. Смолиної, А. Савенкової тощо. Цікавим буде також ознайомлення з японською системою музично-естетичного виховання і, безумовно, з ідеями та діяльністю відомих українських композиторів і педагогів М. Леонтовича, К. Стеценка, Я. Степового, Ф. Колесси, П. Козицького, Л. Ревуцького, А. Філіпенка, В. Верховинця, Б. Яворського, В. Сухомлинського, з методичними роботами О. Ростовського, Я. Кушки, О. Гумінської та інших.

Процес виховання і навчання дітей необхідно направляти на створення умов для духовної самореалізації особистості різними засобами, у тому числі засобами мистецтва, формувати в дитині людину і громадянина, інтегрувати її особистість у національну і світову культуру. Саме з такою метою до навчальних планів театральних шкіл (театральних відділень) уведено предмет “Музична грамота і слухання музики”.

Підґрунтям для створення нової програми з предмета “Музична грамота і слухання музики” став не тільки багаторічний педагогічний досвід її укладачів, а й врахування потреб сучасної початкової мистецької освіти. Разом з тим зміст Програми частково спирається на зміст попередньої програми “Музична грамота і слухання музики” для шкіл естетичного виховання укладачів Карамушки Л. М. і Максимової Н. М. (К., 1997), частково на зміст програми “Методика музичного виховання” для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І–ІІ рівнів акредитації укладача Киси Т. В. (К., 2006). У Програмі використані окремі позиції з доповіді музикознавця Виноградової О. Г. на науково-практичній конференції “Музика – невід’ємна складова духовного розвитку особистості” (Біла Церква, 2007). У зв’язку з тим, що по багатьох позиціях основні завдання початкового курсу предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури” співпадають із завданнями предмета “Музична грамота і слухання музики” значну кількість матеріалу, у тому числі послідовність викладання тем, запозичено з проекту програми “Українська та зарубіжна музичні літератури”, укладачем якої є колектив викладачів мистецьких навчальних закладів України.

Навчальна програма з предмета “Музична грамота і слухання музики” як навчальне видання має наступну структуру:

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

- Вступ
- Мета і основні завдання навчального предмета “Музична грамота і слухання музики”
- Характеристика структури курсу
- Побудова та зміст курсу: методологічні засади і методичні рекомендації
- Особливості організації навчально-виховного процесу
  - Музична грамота*
  - Слухання музики*
  - Складові предмета “Музична грамота і слухання музики”*
  - Музично-дидактичні ігри*
  - Аналітична діяльність учнів*
  - Музична екологія*
- Міжпредметні зв’язки
- Рекомендації щодо форм проведення контрольних заходів
- Організація обліку успішності та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
- Рекомендації щодо роботи з програмою

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ (Основна частина)

Варіант 1

- Орієнтовний тематичний план (строк навчання – 8 років)
- Орієнтовний обсяг вимог щодо засвоєння окремих термінів і понять з музичної грамоти (загальний для *Варіанта 1* та *Варіанта 2*)
- Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок (до кожного року вивчення предмета)
- Орієнтовні вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять (до кожного року вивчення предмета)
- Виховання музичного сприйняття (до кожного року вивчення предмета)
- Орієнтовні практичні завдання і вправи для розвитку творчих здібностей (до кожного року вивчення предмета)
- Зміст предмета (по кожному року вивчення предмета)

- Рекомендований музичний матеріал до кожного уроку
- Практичні завдання (до окремих тем)

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ (Основна частина)

Варіант 2

- Орієнтовний тематичний план (строк навчання – 6 років)

ДОДАТКИ

- Додаток № 1

Орієнтовний перелік творчих ігор для формування музично-слухових уявлень про елементи музичної мови

- Додаток № 2

Орієнтовний перелік ігор для закріплення знань з нотної грамоти

- Додаток № 3

Орієнтовний перелік ігор для засвоєння та поповнення знань про музичні твори

БІБЛІОГРАФІЯ

Мета і основні завдання навчального предмета “Музична грамота і слухання музики”

При викладанні предмета “Музична грамота і слухання музики” необхідно враховувати такі взаємопов’язані аспекти:

навчальний – формування системи початкових знань про музичне мистецтво та його зв’язки з іншими видами мистецтв;

виховний – формування культури сприйняття, почуттів, світогляду та морально-естетичного ідеалу;

розвиваючий – всебічний гармонійний розвиток особистості учня засобами мистецтва, зокрема музичного; сприйняття національного мистецтва у контексті всесвітнього.

На глибоке переконання укладачів Програми, **мета** предмета полягає у вихованні національно свідомої, гармонійно розвинутої особистості зі сформованими базовими елементами художнього мислення на основі усвідомлення нерозривного зв’язку мистецтва, зокрема музичного, з навколишнім світом.

Основні **завдання** предмета:

- ознайомлення учнів з нотною грамотою та музичною термінологією;

- ознайомлення учнів з елементами музичної мови, засобами музичної виразності;
- розвиток ладо-висотного слуху, почуття ритму;
- виховання культури слухання музичних творів;
- гармонійний розвиток засобами музики творчого потенціалу учня, його евристичного мислення, пізнавальної діяльності;
- формування стійкого інтересу до музичного мистецтва;
- формування художніх смаків на основі ознайомлення учнів з кращими зразками народної музичної спадщини, творами композиторів-класиків, сучасних авторів;
- виховання любові та поваги до національного музичного мистецтва;
- розвиток образного мислення, культури мови.

Характеристика структури курсу

Навчальний процес у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах (школах естетичного виховання) структуровано у 35 тижнів на рік – 16 тижнів у I семестрі та 19 тижнів у II семестрі.

Згідно з Типовим навчальним планом театрального відділення (театральної школи), затвердженим наказом Міністерства культури і туризму України від 18.07.2008 № 57010/16-06 “Про затвердження Типових навчальних планів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання)”, розподіл годин на вивчення предмета “Музична грамота і слухання музики” становить 1 годину на тиждень. У навчальних закладах зі строком навчання 8 років зазначений предмет вивчають 4 роки – з 0-го по 3-й клас включно. Загальний обсяг курсу складає 140 годин. У навчальних закладах зі строком навчання 6 років на вивчення предмета “Музична грамота і слухання музики” відведено 2 роки з 0-го по 1-й клас включно. Загальний курс відповідно складає 70 годин.

Побудова та зміст курсу: методологічні засади і методичні рекомендації

Мета і завдання предмета “Музична грамота і слухання музики” визначають наступні методологічні принципи Програми:

- для ознайомлення з музичною спадщиною відібрано твори, що складають золотий фонд світової музичної культури, є доступними

для дитячого сприйняття та популярними серед широких слухачських мас;

- зважаючи на те, що предмет починають викладати дітям більш раннього віку, навчальний матеріал розподілено таким чином, щоб сприяти розвитку у дітей здатності емоційно реагувати на музику і створити передумови до подальшого її осмислення;
- використання різних методів навчання полегшить процес засвоєння матеріалу та сприятиме розвитку творчої активності учнів;
- визначення українського музичного мистецтва одним із головних чинників формування національної свідомості учнів зумовило виділення в окремий блок тематичного розділу “Українська народна музична творчість”. Передбачається практичне засвоєння значної кількості фольклорних зразків;
- вивчення розділу “Музичні жанри та форми” пропонується після тематичного розділу “Українська народна музична творчість”. Таке структурування матеріалу підкреслює зв’язок жанрів професійної та народної музичної творчості, що, у свою чергу, полегшить сприйняття і засвоєння поняття жанру в музиці;
- проведення паралелей з іншими видами мистецтва сприятиме формуванню в учнів цілісного уявлення про розвиток духовних надбань людства.

Особливості організації навчально-виховного процесу

Уроки з предмета “Музична грамота і слухання музики” – це єдиний навчально-творчий процес, усі форми якого органічно поєднані. Взаємодія різних компонентів дозволяє більш різноманітно і з кращими результатами використовувати творчий потенціал учня.

Уроки курсу припускають розвиток як інтелектуальних (у бесідах про музику), так, власне, і музичних здібностей дітей: мелодичного і гармонічного слуху, почуття ритму, темпу, вокально-хорових навичок, здібностей рухатися під музику, музичного сприйняття.

Пропонуються наступні форми проведення уроків з предмета “Музична грамота і слухання музики”:

- слухання музичного твору з наступним обговоренням;
- музична вікторина (урок-загадка);

- урок-концерт;
- урок-бесіда;
- урок-дослідження;
- комплексний урок;
- контрольний урок тощо.

Музична грамота

По відношенню до змісту попередньої програми обсяг навчального матеріалу з музичної грамоти значно скорочено. Це пов’язано з тим, що згідно з Типовим навчальним планом театральної школи, театального відділення вивчення предмета “Музична грамота і слухання музики” починається з 0-го класу, коли учням всього 5–6 років (строк навчання – 8 років) і їм ще важко відрізнити елементи музичної мови, нотної грамоти, зачувати незрозумілі терміни, поняття. У 0-му класі вивчення предмета бажано спрямувати на інтелектуальний та загальний музичний розвиток дитини. Необхідно також зважати на те, що вивчення предмета за вибором (“Музичний інструмент” або “Сольний спів”), на якому відбувається практичне закріплення отриманих знань з музичної грамоти, у 0-му класі навчальним планом не передбачено.

Починаючи з 1-го класу вивчення предмета за вибором планується, проте не є обов’язковим; крім того, не всі учні вивчатимуть саме предмети “Музичний інструмент” або “Сольний спів”, де потрібно добре знати музичну грамоту. Тому на початковому етапі вивчення музичної грамоти пропонується закласти підвалини загальних уявлень про лад, ритм, основні варіанти дроблення долей, інтервали, акорди тощо. Головне – враховувати вікову специфіку сприйняття, свідомості та уяви дитини. Слід пам’ятати про те, що вивчення музичної грамоти потрібно учню театального відділення (школи) перш за все для того, щоб сприяти розвитку образного мислення дитини, для збагачення її інтелекту, емоцій і, найголовніше, для активізації творчого самовираження під час виконання творчих завдань, таких як рух під музику, пластична імпровізація, пантоміма, рольові ігри, інсценізації, добір ритму до вірша і тексту до ритмічного рисунка тощо.

Ще складніше організувати вивчення предмета “Музична грамота і слухання музики” у навчальних закладах зі строком навчання 6 років,

де цей предмет вивчають всього 2 роки: у 0-му та 1-му класах, і де загальний обсяг годин на вивчення предмета становить 70 годин.

Слухання музики

Для формування в учнів-початківців активного, творчого сприйняття музики доречно буде використовувати такі методи навчання:

- **пояснювально-ілюстративний** – розповідь викладача про твір, що був (буде) прослуханий: короткі відомості про композитора, зміст твору, його характер, засоби виразності, форму. Використовуючи термінологію, необхідно враховувати вікові особливості дітей. Доповнювати музичний матеріал, зокрема програмну музику, можуть літературні твори, твори образотворчого мистецтва, різноманітні дидактичні посібники, тематичні відеоматеріали тощо;
- **пошуковий** – постановка викладачем задач, які учні в змозі вирішити самостійно, спираючись на власний досвід, запас знань і навичок. Обговорення відбувається у формі бесіди, дискусії, діалогу з викладачем та іншими учнями;
- **творчий** – учням пропонуються завдання, що пробуджують фантазію: розповісти про твір, що був прослуханий, передати свої враження за допомогою малюнка, створити приспівку, примовку або музику (мелодію) на задану тему, ритмічний акомпанемент тощо;
- **ігровий** – включає в себе рухи під музику, музичні та рольові ігри, вивчення пісень і ритмічні вправи з ними, пластичні імпровізації, театралізовані дієства тощо.

Деякі способи ознайомлення учнів з музичним твором

Для того, щоб процес слухання музики зробити цікавим, емоційно насиченим використовують різні способи ознайомлення учнів з музичним твором, наприклад:

1. Діти без попередніх коментарів викладача слухають музичний твір, не знаючи його назви. Після ознайомлення дають характеристику темам, музичному образу в цілому, визначаються з назвою твору.
2. До прослуховування музичного твору, назва якого відома, викладач обговорює з дітьми, які саме засоби музичної виразності можуть бути задіяні у створенні образу. Після прослуховування діти зіставляють свої враження з попередніми припущеннями.

3. Перед прослуховуванням можна провести підготовчу роботу в формі різних ігрових вправ, які допоможуть засвоїти окремі елементи, прийоми розвитку та порядок викладення матеріалу.
  4. Прослуховування великого музичного твору доцільно розділити на декілька етапів – спочатку прослуховування невеличких фрагментів, згодом – усього твору.
  5. Варто привертати увагу дітей до невеликої кількості засобів музичної виразності, щоб учні встигали спостерігати за змінами у звучанні твору.
  6. Необхідно пам'ятати, що будь-яка аналітична діяльність дітей повинна базуватися на їхніх власних враженнях через сприйняття характеру музики, але з опорою на запас здобутих знань і навичок.
- На уроці з предмета “Музична грамота і слухання музики” бажано часто міняти форми роботи – це відповідає віковим особливостям дітей молодшого віку.

Складові предмета “Музична грамота і слухання музики”

Вокально-хорові навички. Спів як один з найважливіших компонентів початкового музичного виховання, входить до усіх напрямків роботи з учнями.

Спів сприяє розвитку в дітях емоційності, допомагає формувати вокально-хорові навички: дикцію, артикуляцію, співочий подих, співочу позу, розвиває музично-слухові уявлення, почуття ладу, ритму, сприяє засвоєнню теоретичних знань.

Пісенний репертуар повинен бути різноманітним, відповідати віковим особливостям дітей за діапазоном, ритмічними та інтонаційними труднощами, яким за формою і зрозумілим за змістом. Саме завдяки вдало відібраним для розучування пісням легше об'єднати між собою різні форми роботи на уроці. Спів з текстом (після того, як пісня добре вивчена) може супроводжуватися різними видами рухів, пластичними імпровізаціями, рольовими іграми тощо.

Виховання почуття ритму є одним із найважливіших компонентів музичного сприйняття і обов'язковою умовою всебічного музичного та загального розвитку учнів.

Виховання почуття ритму відбувається за двома напрямками:

- інтуїтивне сприйняття на слух тривалостей, ритмічних малюнків, метричної пульсації;
- свідоме засвоєння метроритма на основі вивчення музичної граматики.

Комплексний підхід до виховання почуття ритму допомагає у вирішенні наступних задач:

- формування відчуття метричної пульсації, сильної та слабкої долі;
- уміння повторити, а потім скласти простий ритмічний малюнок;
- набуття навичок визначення дводольних і тридольних метрів;
- уміння створити елементарну ритмічну імпровізацію;
- добір ритму до вірша і тексту до ритмічного малюнка.

Ефективному засвоєнню метроритму сприяє такий вид діяльності як рух під музику. Мова іде про використання хлопків, притопів, різних рухових вправ, підказаних уявою викладача та на підставі сучасних методик, зокрема методу К. Орфа.

Музично-дидактичні ігри

Одним із ефективних засобів формування у дітей інтересу до вивчення предмета “Музична грамота і слухання музики”, до занять музикою, до засвоєння знань з музичної граматики, розвитку музичних і творчих здібностей є музично-ігрова діяльність.

На різних етапах викладання навчальної теми (ознайомлення, повторення, закріплення навчального матеріалу) педагог, зважаючи на психолого-фізіологічну природу дитини, її непосидючість, бажання рухатися, перевтілюватися, співати, танцювати, змагатися може запропонувати на уроці декілька ігрових завдань.

Необхідно пам’ятати, що використання музично-дидактичних ігор активізує музичну діяльність дитини, збагачує її інтелект, емоції та спонукає до оволодіння новими знаннями, до творчого самовираження.

У *Додатках №№ 1–3* до Програми наведено цілий комплекс музично-дидактичних ігор, які викладач може використовувати у навчальному процесі для кращого засвоєння учнями навчального матеріалу, для виховання, розвитку та закріплення набутих навичок, у тому числі творчих. У додатках наведено орієнтовний, а не обов’язковий для використання перелік музично-дидактичних ігор.

Аналітична діяльність учнів

Одним із важливих компонентів вивчення предмета “Музична грамота і слухання музики” є розвиток образного мислення дитини та формування у неї навички художнього аналізу музичного матеріалу, культури мови.

Необхідно створювати на уроці невимушену творчу атмосферу, щоб викликати у дітей бажання говорити про характер, настрої, зміст музичного твору, засоби музичної виразності тощо, щоб допомогти учням у процесі спільного обговорення та аналізу музичного твору виявити своє ставлення до музичного матеріалу.

Зображальні елементи визначаються учнями досить легко, не виникає складностей з аналізом окремих засобів музичної виразності, таких як темп, динаміка, регістр. Однак, висловлювання про характер музики найчастіше не відрізняються розмаїтістю. Існує цілий ряд методичних прийомів, які сприяють розширенню мовного словника дитини, наприклад:

- контрастне співставлення музичних творів. Для порівняння можна використовувати контрастні твори одного жанру (наприклад, два марші), п’єси з однаковою назвою (наприклад “Дощик”), контрастні твори в межах одного настрою тощо. Цей прийом сприяє більш яскравому сприйняттю, кращому запам’ятовуванню прослуханої музики. Як варіант – можна використовувати один твір, уже знайомий учням, а інший – новий для них;
- розрізнення відтінків одного настрою. Порівнюються різні твори, що близькі один до одного за характером і настроєм. Цей прийом допомагає глибше, тонше розрізнити характер музики, уважно ставитися до самого процесу прослуховування, добирати нові слова до характеристики прослуханої музики;
- виконання знайомого дітям твору або уривку в іншому темпі, регістрі, характері, ніж вони звикли його слухати. Це дозволяє поглибити увагу учнів до різних засобів музичної виразності.

Як доповнення пропонується словник, використання якого може дітям характеризувати емоційно-образний зміст музики.

Весела
радісна
грайлива
задержувата
дзвінка
бешкетна
жартівлива
смішна
забавна
жвава
сонячна
блискуча
танцювальна
усміхнена

Смутна
сумна
жалібна
тужлива
скорботна
похмура
ображена
плачуча
прохальна

Ніжна
ласкава
замислена
мрійлива
легка
світла
прозора

Спокійна
добра
привітна
некваплива
заколисуюча
колискова
м'яка
плавна
гладка
співуча
протяжна
хороводна

Урочиста
святкова
батьорова
поважна
маршова
чітка
виразна
горда
могутня
переможна

Мужня
безстрашна
бойова
смілива
відважна
рішуча
сильна
богатырська
грізна
військова
солдатська
сувора
упевнена
хоробра
тверда

Схвильована
стривожена
стрімка
тривожна
неспокійна
кваплива

Серйозна
стримана

Тасмнича
казкова
чарівна
колюча
полохлива
обережна
асторожена
загадкова
уривчаста
гостра
що підкрадається

Страшна
зла
груба
важка
сердита
незадоволена
темна

Музична екологія

Музика як вид мистецтва здатна пропонувати шляхи духовно-моральної активності і гармонізації духовних сил у протидію негативним реаліям сучасного життя, питання лише в тому – яка музика здатна вирішити ці проблеми. Дедалі частіше можна почути про такі явища, як музична наркоманія, шизофонія (див. С. Назайкинський, ст. “Шизофонія, “Салон Audio video”, № 3/7, 1996, с. 32-33), рання комп’ютеризація тощо.

Людина в навушниках намагається заглушити музикою звуки навколишнього життя, відокремити себе від усіх і усього, а це призводить до розпаду природних зв’язків органів почуттів, “деградації ... моральних рис особистості” та інших серйозних наслідків.

Постає питання про необхідність виховання культури слухання музики з використанням технічних засобів її відтворення.

Робота в цьому напрямку може бути названа *музичною екологією*. Нижче запропоновано декілька тем з музичної екології.

Орієнтовна тематика уроків музичної екології

1. Музика як шум і як мовлення. Небезпечна голосність.
2. Вплив музичного ритму на людину.
3. Культура слухання музики з використанням технічних засобів її відтворення. Шизофонія.
4. Музика у навушниках і глухота.
5. Музична наркоманія.
6. Прекрасне і потворне в музичному звуці.
7. Вплив сили та висоти звука на здоров’я людини.
8. Надмірна голосність – це небезпечно!
9. Охорона дитячого голосу.
10. Добре і погане в музиці навколо нас.
11. Інші теми

Міжпредметні зв’язки

У системі міжпредметних зв’язків викладач повинен зважати на те, що учні слухають музик не лише на уроках з предмета “Музична грамота і слухання музики”, але й під час уроків з інших дисциплін. Багато, щоб музика для слухання була високохудожньою та доступною

для сприйняття дитини. На початковому етапі з огляду на вік дітей, перевагу краще надавати творам, невеликим за обсягом, з яскравою інтонацією, що легко запам'ятовуються, зі змістом, що носить наочний та образний характер і є близьким до інтересів дітей.

Розуміння дитиною специфіки музичної мови розвиває її музичний світогляд, естетичний смак, стимулює творчу активність і допомагає оволодіти навичками, необхідними при вивченні інших дисциплін на театральному відділенні. Так, вивчення розділу “Елементи музичної мови”, зокрема теми “Музична інтонація” тісно пов'язане з тематикою предмета “Основи сценічної мови”. Поняття метра, сильної і слабкої долі краще засвоюються дітьми, якщо пояснення зв'язати з метричною пульсацією у віршах. Вивчення розділу “Зміст музичних творів” добре стикується з тематикою предмета “Основи акторської майстерності”. Вивчення тем “Музика і рух”, “Ритм. Метр. Темп”, розділу “Музичні жанри та форми” (марш, танці народів світу тощо) пов'язують між собою предмети “Музична грамота і слухання музики” та “Ритміка і танець”, “Основи сценічного руху”, “Обряди народностей України”. Вивчення тематичного розділу “Українська народна музична творчість” закладає добре підґрунтя для вивчення предмета “Обряди народностей України” і таке інше.

Сприяє розвитку міжпредметних зв'язків виконання різних творчих практичних завдань, таких як інсценізації, різні види імпровізацій, у тому числі пантоміма, рольові ігри, різні творчі завдання (наприклад “Я – режисер”, “Знімаємо відеокліп” та ін.).

Рекомендації щодо форм проведення контрольних заходів

При виборі форми проведення контрольних заходів необхідно враховувати, що усвідомлення учнями музичного змісту твору відбувається при поєднанні слухових, зорових, мовних, рухових вражень. Розуміння цього вимагає від викладача не обмежуватися традиційними, добре відомими формами контрольних заходів, а використовувати такі форми, які допоможуть зняти зайву напругу, властиву для таких заходів, і нададуть можливість кожному учню виявити свої найсильніші сторони.

Можна запропонувати дітям музичну вікторину, тестування, анкетування, провести усне опитування (як варіант – в ігровій формі) тощо.

Разом з тим можна використати різноманітні форми творчих завдань, які допоможуть оцінити розвиток окремих творчих навичок і музичних, і з акторської майстерності, культури виконання, імпровізації, уміння красиво рухатися і передавати виразність образу пластичними рухами, зокрема через пантоміму, у мовній інтонації. Безпосередньо почувуються діти під час виконання ігрових вправ, особливо в рольових іграх (музичних, театралізованих тощо). Такі форми контрольних заходів будуть допомагати виявляти знання учнів і можуть стати улюбленою формою роботи на уроці.

Викладач самостійно, зважаючи на власний практичний досвід, вирішує, які саме форми контролю можна задіяти – чи використовувати випробувані, одразу зрозумілі для дітей творчі завдання, чи включати в ці завдання елемент несподіваності. Останнє допоможе визначити здатність учня до орієнтації в нових умовах.

Організація обліку успішності та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів

Важливим засобом підвищення якості та ефективності навчання є педагогічно обґрунтована система оцінювання навчальних досягнень учнів. Основою обліку успішності учня протягом навчального року є поточні та семестрові оцінки. Оцінка за рік (підсумкова) виставляється на підставі оцінок за I та II семестри.

Згідно з наказом Міністерства культури і туризму України від 27.08.2001р. № 554 оцінювання успішності учнів у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах відбувається за 12-бальною системою. Визначаються 4 рівні навчальних досягнень:

- I. Початковий (1–3 бали)
- II. Середній (4–6 балів)
- III. Достатній (7–9 балів)
- IV. Високий (10–12 балів)

Визначальним при виставленні балів має бути застосування таких критеріїв оцінювання:

- рівень зацікавленості учня щодо матеріалу, що вивчається;
- здатність емоційно реагувати на прослухані музичні твори;
- рівень засвоєння тематичного змісту програми;
- вміння користуватися ключовими знаннями у процесі сприйняття музики;

- активність учня на уроках;
- творча ініціатива учня.

Рекомендації щодо роботи з програмою

У зв'язку із значним скороченням обсягу навчального матеріалу з музичної грамоти збільшується обсяг матеріалу власне зі слухання музики. Питання послідовності вивчення тем з музичної грамоти викладач вирішує самостійно, але в межах вимог до Програми за цим напрямком. Теми з музичної грамоти можна вивчати на передбаченому **Орієнтовним тематичним планом** уроці, а можна зробити складовою інших уроків. Це питання викладач також вирішує самостійно.

Особливістю Програми є наявність у ній тем з музичної екології. Зазначені в **Орієнтовному тематичному плані** години на вивчення тем за цим напрямком викладач має право скорочувати, а матеріал – розподіляти по темах інших уроків. Вивільнені години заповнюються за рахунок поглибленого вивчення матеріалу з інших тем, на їх повторення, на виконання творчих завдань тощо.

Тематичний план має орієнтовне спрямування. Допускається незначний (до 20 %) перерозподіл навчального матеріалу в межах загальної кількості годин, передбачених **Типовим навчальним планом** на вивчення предмета “Музична грамота і слухання музики”.

Під час вивчення тематичного розділу “Українська народна музична творчість” передбачається засвоєння значної кількості українських народних пісень і тільки загальне ознайомлення з обрядами. Детальніше ознайомлення з народними традиціями і обрядами відбувається на уроках з предмета “Обряди народностей України”.

У Програмі майже після кожної теми наведено перелік музичних творів для прослуховування, але викладач може залучати для ознайомлення й інший музично-ілюстративний матеріал.

Зміст **практичних завдань** (вправи, музично-дидактичні ігри тощо) для виховання та розвитку творчих навичок і доцільність їх використання на кожному уроці знаходиться в компетенції викладача.

У змісті навчального матеріалу за **Варіантом 2** відсутній підрозділ **Зміст програми**. Викладачу надається право самостійно адаптувати **Варіант 2** до Зміст програми за **Варіантом 1**.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Варіант 1

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН строк навчання – 8 років

0-й клас

(1 година на тиждень)

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
1	Введення в предмет	1
Розділ I. МУЗИКА В НАШОМУ ЖИТТІ		
2–4	Звуки навколишнього світу	3
5–9	Музика як вид мистецтва. Музика і рух	5
10–11	Музичний звук. Музична грамота (окремі поняття)	2
12–14	Пісенність у музиці	3
15	Музика рідної мови	1
16	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		16
II семестр		
17	Повторення навчального матеріалу I семестру	1
18	Музична грамота (окремі поняття)	1
Розділ II. ЗМІСТ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ		
19–20	Про що і як може розповісти музика	2
21	Природа в музиці. Пейзаж у музиці	1
22–23	Дитячі ігри та іграшки в музиці	2
24–25	Казка та казкові герої в музиці	2
26–27	Світ тварин у музиці	2
28	Музичні подорожі. Картини свята в музиці	1
29	Музичний портрет	1

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
30	Музика в родинному колі	1
31	Внутрішній світ людини в музиці	1
32	Музика посміхається	1
33	Музична грамота (окремі поняття)	1
34	Музична екологія (тема за вибором викладача)	1
35	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		19
Всього за рік		35

1-й клас

(1 година на тиждень)

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
1	Повторення матеріалу по темах 0-го класу	1
Розділ III. ЕЛЕМЕНТИ МУЗИЧНОЇ МОВИ		
2-3	Елементи музичної мови. Музична інтонація. Інтонації заклик та плачу	2
4	Інтонації запитання та відповіді, прохання та погрози	1
5-6	Мелодія. <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	2
7	Лад. <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	1
8-9	Ритм. Метр. Темп <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	2
10-11	Динаміка. Регістр. Штрихи. Тембр. <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	2
12	Гармонія. Фактура. <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	1
13-14	Музична тема як втілення музичного образу. Будова музичного твору	2

15	Способи розвитку музичної теми	1
16	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		16
II семестр		
17	Повторення навчального матеріалу	1
Розділ IV. МИСТЕЦТВО МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА		
18-20	Виконання музики. Солісти. Вокальні голоси. Музичні інструменти: орган, клавісний, фортепіано	3
21-23	Види музичних колективів. Ансамбль. Хор. Оркестр	3
24-25	МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СИМФОНІЧНОГО ОРКЕСТРУ Група струнних смичкових інструментів. Арфа	2
26-27	Група дерев'яних духових інструментів	2
28-29	Групи мідних духових та ударних інструментів	2
30-31	Симфонічна казка С. Прокоф'єва "Петрик і Вовк"	2
32-33	Музична грамота (окремі поняття)	2
34	Музична екологія (тема за вибором викладача)	1
35	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		19
Всього за рік		35

2-й клас

(1 година на тиждень)

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
1	Повторення матеріалу по темах 1-го класу	1
Розділ V. НАРОДНА МУЗИЧНА ТВОРЧИСТЬ		
2-3	Народна музична творчість	2

Розділ VI. УКРАЇНСЬКА НАРОДНА МУЗИЧНА ТВОРЧИСТЬ		
4-5	Українська народна музична творчість. Музика авторська і музика народна	2
6-7	УКРАЇНСЬКИЙ ОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР Календарно-обрядовий фольклор. Пісні зимового циклу. Театралізовані дійства та сценки. Вертеп. "Коза". "Маланка"	2
8-9	Пісні весняного циклу	2
10-11	Пісні літнього циклу	2
12	Жнива і жниварські обряди	1
13	Родинно-обрядовий фольклор. Весільний обряд і весільні пісні	1
14	Музична грамота (окремі поняття)	1
15	Музична екологія (тема за вибором викладача)	1
16	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		16
II семестр		
17	<i>Повторення навчального матеріалу</i>	1
18-21	НЕОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР Дитячий фольклор. Жартівливі пісні	4
22	Український героїчний епос. Історичні пісні	1
23	Думи	1
24-25	Ліричні пісні. Балади	2
26-28	Українські народні музичні інструменти та інструментальна музика	3
29-31	"Троїсті музики". Танці і танцювальні пісні. Танці народностей України	3
32	Пісні літературного походження. Державний гімн України	1
33	<i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	1
34	<i>Музична екологія (тема за вибором викладача)</i>	1
35	<i>Підсумковий урок</i>	1
Всього за семестр		19
Всього за рік		35

3-й клас
(1 година на тиждень)

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
1	Повторення матеріалу по темах 2-го класу	1
Розділ VII. МУЗИЧНІ ЖАНРИ ТА ФОРМИ		
2	Поняття про жанри в музиці. Жанри інструментальної музики. Марш. Тричастинні форми	1
3-4	ТАНЦІ НАРОДІВ СВІТУ У ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ-КЛАСИКІВ Танцювальна інструментальна мініатюра. Старовинні західноєвропейські танці	2
5	Танці XVIII-XIX століть	1
6	Танці XX століття. Джаз	1
7	Жанри інструментальної мініатюри	1
8	Жанр варіацій та варіаційна форма. Рондо	1
9-10	Загальні поняття про сонатно-симфонічний цикл та сонатну форму. Жанр сонати	2
11-12	Основні жанри оркестрової та симфонічної музики	2
13	Вокальні жанри. Пісня та романс. Куплетна форма	1
14	Жанри хорової музики.	1
15	<i>Музична екологія (тема за вибором викладача)</i> <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	1
16	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		16
II семестр		
17	<i>Повторення навчального матеріалу</i>	1
18-19	Музика в драматичному театрі. Е. Гріг. Музика до драми Г. Ібсена "Пер Гюнт"	2

20–22	МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНІ ЖАНРИ. Жанр балету. П. Чайковський. Балети “Лускунчик” або “Лебедине озеро”	3
23–24	Жанр опери. М. Лисенко. Дитяча опера “Коза-дереза”	2
25–26	М. Глінка. Опера “Руслан і Людмила” або К.В. Глюк. Опера “Орфей і Евридіка”	2
27	Жанр оперети	1
28	Жанр мюзиклу	1
29	Музика до кінофільмів, мультфільмів	1
30–31	Відображення української теми у творчості західноєвропейських і російських композиторів-класиків, сучасних композиторів	2
32	Музична грамота (окремі поняття)	1
33	Музична екологія (тема за вибором викладача)	1
34	Повторення навчального матеріалу	1
35	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		19
Всього за рік		35

**ОРІЄНТОВНИЙ ОБСЯГ ВИМОГ ЩОДО ЗАСВОЄННЯ
ОКРЕМИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ
З МУЗИЧНОЇ ГРАМОТИ
(загальний для *Варіанту 1* та *Варіанту 2*)**

Основні елементи нотного письма (ноти, паузи, нотний стан, ключі):

- навички запису нот у межах першої та другої октав, пауз, правопис штилів, хвостиків, в'язок (ребер);
- навички запису тривалостей:
  - знаки збільшення тривалостей: крапка біля ноти, фермата;
  - пунктирний ритм;

- нотний стан (нотоносець);
- звукоряд;
- ключі (скрипковий, басовий);
- знаки альтерації;
- знаки скорочення нотного письма: реприза, вольта.

Мелодія:

- характер мелодії;
- рух мелодії;
- кульмінація;
- мелодія і акомпанемент.

Динамічні відтінки:

- літерне позначення;
- графічні знаки (вилки);
- динамічні акценти.

Темп:

- постійний;
- повільний, помірний, швидкий;
- зміни темпу (прискорення, уповільнення, зупинка).

Тембр:

- співацькі голоси;
- окремі музичні інструменти.

Регістр (низький, середній, високий).

Метроритм:

- графічні позначення тактового розміру, тактової риски;
- сильна та слабка долі;
- такт, затакт.

Штрихи:

- legato (легато – плавно);
- staccato (стакато – уривчасто);
- інші.

Лад:

- тон, півтон;
- мажор, мінор (окремі поняття);
- тоніка;
- стійкі, нестійкі ступені.

Фактура:

- гомофонно-гармонічна (загальні поняття);
- поліфонічна (загальні поняття).

Музичний жанр:

- жанрові прояви в музиці: пісенність, маршовість, танцювальність;
- жанри: пісня, марш, танець, інструментальна мініатюра;
- великі за формою інструментальні жанри: варіації, рондо, соната, симфонія, концерт, оркестрова сюїта;
- вокальні жанри: пісня, романс, хорова обробка народної пісні, хорова мініатюра;
- жанри музичного фольклору:
  - обрядові пісні, календарно-обрядові пісні, колядки, щедрівки, веснянки, ігрові, заклички, хороводні, колискові;
  - необрядові пісні, дитячі пісні, жартівливі пісні, забавлянки, небилиці;
  - ліричні пісні;
  - пісні літературного походження, гімн, державний гімн;
  - інструментальна народна музика, танці і танцювальна музика, аркан, гопак, козачок, коломийка, полька, краков'як, чардаш, бариня.
- музично-театральні жанри та їхні складові:
  - опера (увертюра, арія, дует, хор);
  - балет (класичний танець, характерний танець, пантоміма);
  - оперета, мюзикл.

Музична форма та елементи будови музичних творів:

- мотив, фраза, речення, період;
- проста двочастинна форма, проста тричастинна форма, складна тричастинна форма (окремі поняття), куплетна форма, варіаційна форма, форма рондо, сонатна форма (окремі поняття), сонатно-симфонічний цикл (окремі поняття), дії (акти), картини.

0-й клас

(1 година на тиждень)

I семестр. *Розділ I. Музика в нашому житті*
II семестр. *Розділ II. Зміст музичних творів*

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок учня протягом року:

- дати початкове уявлення про значення музики в житті людини, зв'язок музики з іншими видами мистецтва, здатність музики відтворювати різноманітні явища життя;
- формувати в учнів навички зосередженого слухання музики;
- розпочати ознайомлення з основними елементами нотного письма;
- дати початкове уявлення про основні жанрові прояви в музиці;
- закласти підґрунтя для подальшого оволодіння основними музичними термінами і поняттями;
- виховувати і розвивати музичні здібності: ладове чуття, музично-слухові уявлення, музично-ритмічне чуття тощо;
- виховувати і розвивати творчі здібності і навички, фантазію, уяву, вміння пластично рухатися, створювати найпростіші імпровізації, інсценізації тощо;
- формувати навички аналітичної діяльності (художнього аналізу окремих елементів музичної мови).

Орієнтовні вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом року

Загальні поняття:

- жанрові прояви в музиці: пісенність, маршовість і танцювальність;
- загальні поняття про засоби музичної виразності: мелодія, лад, регістр, динаміка, темп, ритм;
- назви окремих музичних інструментів;
- виконання музики: сольне і колективне.

Окремі поняття і терміни з музичної грамоти (обсяг вимог у межах Програми викладач визначає самостійно)

Виховання музичного сприйняття

Визначення на слух. Учні повинні:

- визначати елементарні засоби музичної виразності (характер мелодії, темп, динаміку, регістр тощо);
- вміти визначати жанрові прояви в музиці: пісенність, маршовість і танцювальність;
- розрізняти звучання окремих музичних інструментів;

- розрізняти за тембром співацькі голоси;
- розрізняти способи виконання музичних творів (сольне виконання, колективне виконання).

Орієнтовні практичні завдання і вправи для розвитку творчих здібностей:

вокально-інтонаційних навичок:

- вокалізація музичних тем і фрагментів інструментальних творів;
- вивчити 3–4 пісні;

виховання почуття ритму:

- крокування, тактування, різноманітні оплески та відстукування під музику;
- танцювальні рухи, вільне диригування;
- створення ритмічного акомпанементу;

навичок, необхідних для творчого розвитку учнів саме театального відділення (школи):

- пластичні рухи, пантоміма;
- найпростіші пластичні імпровізації;
- рольові ігри.

ЗМІСТ ПРЕДМЕТА

I семестр

Урок № 1. Введення в предмет (1 година)

Розділ I. Музика в нашому житті

Уроки №№ 2–4. Звуки навколишнього світу (3 години)

Звуки навколишнього світу. Вміння спостерігати красу природи, слухати тишу. Фрагменти музичних творів Е. Гріга, П. Чайковського та Л. Бетховена, що відтворюють “музику природи” та “музику Всесвіту”.

Уявлення про походження музики. Українські народні казки, давньогрецькі міфи, легенди та казки інших народів про чарівну непереборну силу музики.

Рекомендований музичний матеріал:

Е. Гріг. Ранок (з музики до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”)

Л. Бетховен. Симфонія № 9 *ре міно́р*, I ч. (початок)

П. Чайковський. Ранкова молитва (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

К. В. Ілюк. Мелодія (з II дії опери “Орфей і Евридіка”)

Г. Гаврилець. Музично-сценічне дійство “Золотий камінь посіємо”, № 1

Уроки №№ 5–9. Музика як вид мистецтва. Музика і рух

(5 годин)

Види мистецтва: архітектура, скульптура, живопис, література, музика, театр, кіно, цирк.

Зв’язок музики з рухом. Ритм, ритмічність, пульсація. Пульс поза музикою: “удари” серця, секундної стрілки годинника, ритмічна хода.

Ритмічні кроки та рухи (легкі, важкі, плавні) як основа маршу і танцю.

Прискорення та уповільнення темпу.

Рекомендований музичний матеріал:

Ю. Щуровський. Годинник. Похід роботів

М. Чембержі. Годинник (з навчального посібника “Екзерсиси”)

С. Шевченко. Годинник

В. Косенко. Танцювальна (з циклу “24 дитячі п’єси для фортепіано”)

М. Скорик. Народний танець (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

Ф. Шопен. Полонез *ЛЯ мажор*, ор. 40, № 1

Як музичний матеріал до теми можна використати музичний матеріал (марші і танці) до уроків №№ 8–9 (розділ III. Елементи музичної мови), №№ 2–6 (розділ VI. Музичні жанри та форми).

Практичні завдання:

Ритмічні кроки та рухи (легкі, важкі, плавні під музику).

Уроки №№ 10–11. Музичний звук.

Музична грамота (окремі поняття) (2 години)

Характеристика музичного звука (елементарні поняття): висота, тривалість, гучність (динаміка), тембр, регістр.

Зображальні можливості висоти та тривалості звука, його тембру та гучності звучання (на прикладі звучання малих і великих дзвонів).

Орієнтовний музичний матеріал:

Можна використати музичний матеріал до уроків №№ 2–4, 5–9, 19.

Уроки №№ 12–14. Пісенність у музиці (3 години)

Пісня – найдавніший і завжди сучасний вид музики. Народна та композиторська (авторська) пісня. Українські народні пісні та пісні інших народів.

Пісенність в інструментальній музиці.

Рекомендований музичний матеріал:

Українська народна пісня “Щедрик”

С. Климовський (музика і слова). “Їхав козак за Дунай”

В. Івасюк (музика і слова). “Червона рута”

Неаполітанська народна пісня “O sole mio”

Німецькі народні пісні: “Августин”. “Братець Яків”

Д. Леннон, П. Маккартні. “Yesterday” та інші пісні

М. Скорик. Мелодія

А. Дворжак. Циганська пісня (Мелодія)

С. Людкевич. Пісня без слів

Урок № 15. Музика рідної мови (1 година)

Тембри мовної інтонації. Спорідненість інтонації людської мови з музичними інтонаціями та їх відмінність.

Музика вірша. Ритмізація вірша.

Дитяча творчість у музично-мовних формах.

Рекомендований музичний матеріал:

Можна використати музичний матеріал до уроків №№ 2–4, 5–9, 19.

Урок № 16. Підсумковий урок (1 година)

II семестр

Урок № 17. Повторення навчального матеріалу I семестру

(1 година)

Урок № 18. Музична грамота (окремі поняття) (1 година)

Розділ II. Зміст музичних творів

Уроки №№ 19–20. Про що і як може розповісти музика (2 години)

Звукозображення в музиці. Різноманітність об’єктів звукозображення: картини природи та природні явища; тварини, птахи та інші живі істоти; механізми та іграшки; сценки з життя людей та інше.

Звуконаслідування як один із найпростіших способів відображення у музиці навколишнього світу.

Програмна музика – яскраве досягнення музичного мистецтва.

Рекомендований музичний матеріал:

• спів пташок

Л. Бетховен. Симфонія № 6 Фа мажор “Пасторальна”, II ч. “Біля струмка”

М. Римський-Корсаков. Опера “Снігуронька” (фрагменти):
вступ

хор із прологу “Сбирались птиці”

А. Вівальді. Концерти “Чотири пори року”:

Концерт № 1 Мі бемоль мажор “Весна”, I ч.

• дзиготіння джмеля

М. Римський-Корсаков. Політ джмеля (з опери “Казка про царя Салтана”)

• шелест лісу

Р. Вагнер. Шелест лісу (симфонічний уривок з опери “Зігфрід”)

• стихія води

М. Равель. Гра води

М. Сільванський. Стрімкий потік

О. Респігі. Фонтани Риму

М. Римський-Корсаков. Вступ до II дії опери “Казка про царя Салтана”

• дощ і гроза

С. Майкапар. Дощик

В. Косенко. Дощик (з циклу “24 дитячі п’єси для фортепіано”)

В. Барвінський. Дощик

М. Чембержі. Танок дощових крапель (з навчального посібника “Екзерсиси”)

С. Прокоф’єв. Дощ та веселка (з циклу “Дитяча музика”)

Г. Свиридов. Дощик (з “Альбому п’єс для дітей”)

А. Вівальді. Концерти “Чотири пори року”:

Концерт № 2 соль мінор “Літо”, III ч. (Гроза)

Л. Бетховен. Симфонія № 6 Фа мажор “Пасторальна”, IV ч.

• тупіт кінноти, брязкіт зброї

М. Римський-Корсаков. Битва біля Керженця (симфонічний епізод з опери “Сказание о невидимом граде Китеже и деве Февронии”)

С. Прокоф'єв. Льодове побоїще (5 ч. з кантати “Олександр Невський”)

• **рух потяга**

А. Онеттер. Симфонічний рух № 1 “Локомотив “Пасифік-231”

• **передзвін**

В. А. Моцарт. Тема чарівних дзвіночків (з опери “Чарівна флейта”)

Л. Ревуцький. “Ой, дзвони дзвонять” (із вокального циклу “Сонечко”)

М. Мусоргський. Сцена коронації (з опери “Борис Годунов”)

Урок № 21. Природа в музиці. Пейзаж у музиці (1 година)

Образи природи у живописі, поезії, літературі. Настрої і почуття, народженні враженнями від природи, їх втілення у музиці. Змалювання в музичних творах пори року та часу доби.

Твори літератури та живопису, що втілюють картини природи. Співзвучність природи та світу людських почуттів і настроїв у пейзажах. А. Куїнджі – співець української природи.

О. Пушкін, М. Гоголь, А. Чехов – видатні майстри літературного пейзажу.

Втілення пейзажу в музиці.

Рекомендований музичний матеріал:

• **пори року**

П. Чайковський. Фортепіанний цикл “Пори року”:

Пісня косаря

Підсніжник

Осіньна пісня

М. Степаненко. Взимку на трійці (з “Дитячого альбому” для фортепіано)

Е. Гріг. Навесні

Г. Свиридов. Зима (з “Альбому п'єс для дітей”)

В. Ракочі. “Очима дитини. Світ природи”. Зошит перший

С. Прокоф'єв. Цикл “Попелюшка”, ор. 97:

Фея Весни

Фея Літа

Фея Осені

Фея Зими

• **час доби в музиці**

М. Мусоргський. Світанок на Москва-ріці (вступ до опери “Хованщина”)

Спекотний день на Україні (вступ до опери “Сорочинський ярмарок”)

Е. Гріг. Ранок (з музики до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”)

П. Чайковський. Зимовий ранок (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

С. Прокоф'єв. Вечір

Ранок

Ходить місяць над луками

М. Степаненко. Вечірня мелодія

К. Стеценко, слова В. Самійленка. Вечірня пісня

К. Дебюссі. Місячне сяйво (з циклу “Бергамаська сюїта”)

* * *

В. Косенко. На галявині (з циклу “24 дитячі п'єси для фортепіано”)

М. Скорик. Спів у горах (з “Дитячого альбому”)

М. Дремлюга. В полях (з фортепіанного альбому, присвяченого дочці Марічці)

Ю. Щуровський. Поле

О. Гречанинов. “Дитячий альбом” (для фортепіано):

В полі

На узліссі

С. Майкапар. Біля моря вночі

І. Шамо. Берізка (з циклу фортепіанних п'єс “Картини російських живописців”)

К. Дебюссі. Прелюдія “Кроки на снігу” (з циклу “24 прелюдії для фортепіано”)

Ф. Ліст. Етюд “Шум лісу”

Уроки №№ 22–23. Дитячі ігри та іграшки в музиці (2 години)

Давнє ритуальне походження дитячих ігор та іграшок. Популярні дитячі ігри. Лічилки, загадки, приповідки. Відображення дитячих ігор у музиці.

Дивосвіт дитячих іграшок. Лялькові театри різних країн світу та їхні герої: Арлекін, Коломбіна, П'єро, Петрушка та ін.

Механічні музичні іграшки та інструменти: скриньки, табакерки, заводні ляльки, шарманки (катеринки) тощо.

Рекомендований музичний матеріал:

В. Косенко. Скакалочка (з циклу “24 дитячі п’єси для фортепіано”)

М. Дремлюга. Весела гра (з фортепіанного альбому, присвяченого дочці Марічці)

Д. Кабалецький. Гра в м’яч

М. Мясковський. Наввипередки

С. Прокоф’єв. Квачі (з циклу “Дитяча музика”)

П. Чайковський. Гра в конячки (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

М. Степаненко. Дразнилка

С. Слонімський. Лічилка (з циклу “Капельні п’єски”)

Р. Шуман. Доганялки

Фортепіанний цикл “Карнавал”:

П’єро

Арлекін

Ж. Бізе. Сюїта для фортепіано в чотири руки “Дитячі ігри” (п’єси за вибором)

А. Лядов. Музична табакерка

Г. Свиридов. Музична скринька

Д. Шостакович. Полька-шарманка (з першої балетної сюїти)

В. Косенко. Петрушка (з циклу “24 дитячі п’єси для фортепіано”)

М. Степаненко. Ляльковий танець

Б. Мартіну. Фортепіанний цикл “З життя дітей”:

Бал ляльок

Сором’язлива лялька

С. Губайдуліна. Фортепіанний цикл “Музичні іграшки”

Уроки №№ 24–25. Казка та казкові герої в музиці (2 години)

Народна казка – книга життя. Найпопулярніші герої українських казок – хитрий лис, боязкий зайчик, нерозумний та жадібний вовк, відважний півник тощо.

Казки різних народів та їхні герої (велетні і чарівники, феї і гноми, принци і принцеси, відважні воїни і дотепні веселуни).

Втілення в казках людської мрії про кращу долю, перемогу добра над злом.

Рекомендований музичний матеріал:

В. Косенко. Казка (з циклу “24 дитячі п’єси для фортепіано”)

М. Дремлюга. Казочка (з фортепіанного альбому, присвяченого дочці Марічці)

Ж. Колодуб. Фортепіанний цикл “Снігова королева”

М. Лисенко. Дитяча опера

К. Мясков. Сюїта до балету “Казка про метелика”

М. Сільванський. Музична казка “Івасик Телесик” (теми персонажів)

К. Стеценко. Дитяча опера “Лисичка, Котик і Півник” (характеристика дійових осіб)

С. Майкапар. Фортепіанний цикл “Бірюльки”:

Семимильні чоботи

Маленька казочка

В. Гаврилін. Фортепіанний цикл “Казки”

В. Ракочі. Фортепіанний цикл для дітей “Казки крізь призму емоцій”

С. Прокоф’єв. Казочка

П. Чайковський. Баба-Яга (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

С. Слонімський. Дюймовочка

Марш Бармалея

Е. Гріг. Хода гномів

М. Глінка. Марш Чорномора (з опери “Руслан і Людмила”)

М. Мусоргський. Хатинка на курячих ніжках (з фортепіанного циклу “Картинки з виставки”)

А. Лядов. Баба-Яга (картинка до російської народної казки)

Уроки №№ 26–27. Світ тварин у музиці (2 години)

Різноманітне втілення у музиці образів тварин, птахів, риб, комах тощо.

Рекомендований музичний матеріал:

К. Сен-Санс. Зоологічна фантазія для інструментального ансамблю “Карнавал тварин”

В. Барвінський. Телятко

Лелека

Жаб’ячий вальс

М. Дремлюга. Ведмедик у лісі (з фортепіанного альбому, присвяченого дочці Марічці)

Ю. Щуровський. Танець маленьких жабенят

А. Хачатурян. Барсик на гойдалці (з “Дитячого альбому”)

С. Людкевич. Квочка

М. Степаненко. Маленька сюїта для фортепіано “Про звірів”:

Білочка

Мавпочка

Лисиця

Черпаха

Бегемот

Дельфін

В. Подвала. Пісні-загадки:

Білка

Дятел

Їжачок

М. Чембержі. Качиний взвод (з навчального посібника “Екзерсиси”)

О. Костін. Сильний звір слон

М. Мусоргський. Танець невилуплених пташенят (з фортепіанного циклу “Картинки з виставки”)

Урок № 28. Музичні подорожі. Картини свята в музиці (1 година)

Споконвічне прагнення людини побачити світ, відкрити його для себе. Втілення в музиці вражень від мандрівок та пригод.

Втілення в музиці святкового настрою, картин свят, урочистостей, народних гулянь.

Рекомендований музичний матеріал:

М. Дремлюга. Юний мандрівник

С. Слонімський. Сюїта мандрів

П. Чайковський. Фортепіанний цикл “Дитячий альбом”:

Італійська пісенька

Німецька пісенька

Старовинна французька пісенька

Неаполітанська пісенька

Р. Шуман. Сицилійська пісня

Ф. Мендельсон. Пісня венеціанського гондольєра

Ю. Щуровський. Східний наспів

С. Людкевич. Пісня до схід сонця (із туркестанських мотивів)

* * *

П. Чайковський. Фортепіанний цикл “Пори року”:

Масляна

Святки

М. Сільванський. Ярмарок

К. Дебюссі. Святкування (із симфонічних ескізів “Ноктюрни”)

М. Равель. Феєрія (фінал з “Іспанської рапсодії”)

І. Стравінський. Сцени народних гулянь (I, IV картини з балету “Петрушка”)

Урок № 29. Музичний портрет (1 година)

Портрет як один із найважливіших різновидів (жанрів) живопису. Втілення у портреті зовнішності людини та її внутрішнього світу.

Звернення музикантів до жанру портрету.

Рекомендований музичний матеріал:

Р. Шуман. Фортепіанний цикл “Альбом для юнацтва”:

Сміливий вершник

Незнайомець

Бідний сирітка

С. Майкапар. Сирітка

М. Раков. Цикл “Сім портретів”:

Задира

Пустун

Г. Свиридов. “Дитячий альбом”:

Стрибунець

Впертий

Д. Кабалевський. Впертий

Плаксій

Пустунка

Клоуни

М. Скорик. Лірник (з “Дитячого альбому”)

К. Дебюссі. Дівчина з волоссям кольору льону (з циклу “24 прелюдії для фортепіано”)

В. Гаврилін. Фортепіанний цикл “Портрети”

Урок № 30. Музика в родинному колі (1 година)

Музичні твори, пов'язані з родинною тематикою. П'єси та пісні про маму. Опосередковане відтворення в музиці образу батька (трудівник, захисник і т.п.). Інші родинні образи.

Колискові пісні (спів відомих колискових). Колискова як інструментальний твір. Музичні інтонації колискових.

Рекомендований музичний матеріал:

Українські народні колискові пісні:

“Котику сіренький”

“Ой, ходить сон коло вікон”

К. Стеценко. Вечірня пісня

М. Скорульський. Колискова (з “Дитячого альбому”)

В. Косенко. Колискова пісня

В. Барвінський. Заколисна пісня

В.А. Моцарт. Колискова

М. Чемберсі. Колискова (з навчального посібника “Екзерсиси”)

Є. Крилатов, слова Ю. Яковлева. Колискова Ведмедиці (з мультфільму “Умка”)

П. Чайковський. Фортепіанний цикл “Дитячий альбом”:

Мама

Няньчина казка

Пісня косаря (з фортепіанного циклу “Пори року”)

П. Майборода, слова А. Малишка. Рідна мати моя

В. Гаврилін, слова А. Шульгіної. Мама

Ю. Щуровський. Коза

Р. Шуман Фортепіанний цикл “Альбом для юнацтва”:

Пісенька жінок

Пісенька збирачів врожаю

Солдатський марш

Матроська пісня

С. Прокоф'єв. Казки старої бабусі.

Т. Хренников. Колискова Світлани

М. Мусоргський. Вокальний цикл “Дитяча”:

“С няней” (слова М. Мусоргського)

“В углу” (слова М. Мусоргського)

“На сон грядущий” (слова М. Мусоргського)

Урок № 31. Внутрішній світ людини в музиці (1 година)

Музика – мова людської душі. Настрої, переживання у музиці. Дитячі емоції в музиці.

Високі, шляхетні почуття у музиці. Почуття вдячності, любові до Батьківщини, любові до своєї родини, кохання.

Молитва в музиці.

Рекомендований музичний матеріал:

Л. Бетховен. Весело-сумно

В. Косенко. Цикл “24 дитячі п'єси для фортепіано”:

Не хочуть купити ведмедика

Купили ведмедика

Р. Шуман. Перша втрата (з фортепіанного циклу “Альбом для юнацтва”) Дитяче прохання

Ю. Щуровський. Відвергість

Мрії

Г. Свиридов. Ласкаве прохання

В. Гаврилін. Фортепіанний цикл для дітей “Чотири настрої”

В. Сильвестров. Вдячність (із циклу “Дитяча музика № 1”)

С. Прокоф'єв. Каяття (із циклу “Дитяча музика”)

Ф. Ліст. Ноктюрн “Мрії кохання”

Т. Петриненко (музика і слова). “Україна”

“Господи, помилуй нас”

М. Леонтович. “Отче наш” (з Літургії)

Й. Бах – Ш. Гуно. “Ave Maria”

Г. Гаврилець. До Діви Марії (для струнного оркестру)

М. Лисенко – О. Кошиць, слова О. Кописького. “Боже великий, єдиний” (Молитва про Україну)

П. Чайковський, слова О. Плещеева. Легенда

Урок № 32. Музика посміхається (1 година)

Різні прояви гумору – усмішка, жарг, глузування, іронія.

Гумор у музиці. Гумореска. Скерцо. Бурлеска.

Особливі прийоми втілення гумору в музичних творах.

Рекомендований музичний матеріал:

А. Дворжак. Гумореска

С. Людкевич. Гумореска

- Р. Щедрін. Гумореска
 В. Барвінський. Гумореска
 Л. Ревуцький. Гумореска
 Й. С. Бах. Жарт (з оркестрової сюїти № 2)
 В. Косенко. Скерцино
 М. Скорик. Бурлеска (для фортепіано)
 С. Гулак-Артемівський. Дует Одарки і Карася “Відкіля це ти узяв-ся” (з опери “Запорожець за Дунаєм”)
 М. Мусоргський, слова Й. В. Гете. “Блоха”
 Дж. Россіні. Дует кішок
- Урок № 33. Музична грамота (окремі поняття) (1 година)**
Урок № 34. Музична екологія (тема за вибором викладача) (1 година)
Урок № 35. Підсумковий урок (1 година)

1-й клас

(1 година на тиждень)

I семестр. *Розділ III. Елементи музичної мови*

II семестр. *Розділ IV. Мистецтво музичного виконавства*

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок учня протягом року:

- розширити початкове уявлення про значення музики в житті людини, зв'язок музики з іншими видами мистецтва;
- розвивати в учнів навички зосередженого слухання музики;
- продовжити вивчення основних елементів нотного письма, окремих термінів і понять з музичної грамоти;
- ознайомити учнів з основними елементами музичної мови, їх виражальними можливостями;
- розширити уявлення про основні жанрові прояви в музиці;
- розвивати музичні здібності, творчі здібності і навички, навички аналітичної діяльності.

Орієнтовні вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом року

Загальні поняття:

- програмна музика, музичний образ, музична інтонація, музична тема, жанр;
- жанрові прояви в музиці: пісенність, маршовість і танцювальність;
- способи розвитку музичної теми: повторення, варіювання;
- прості музичні форми: одночастинна, двочастинна, тричастинна, поняття репризи, контрасту;
- засоби музичної виразності: мелодія, лад, гармонія, регістр, динаміка, штрихи, темп, ритм, фактура;
- виконання музики: сольне і колективне (види ансамблів, хорів, оркестрів);
- музичні інструменти:
  - інструменти симфонічного оркестру: групи дерев'яних духових інструментів, мідних духових інструментів, ударних інструментів, струнно-смичкових інструментів (назви окремих інструментів);
  - інші інструменти: орган, арфа, клавесин, фортепіано (рояль) тощо;
- вокальні тембри: чоловічі (тенор, баритон, бас), жіночі (сопрано, мецо-сопрано, контральто), дитячі (сопрано, дискант, альт);
- жанри: пісня, танець, марш, інструментальна п'єса;
- мотив, фраза, речення, імпровізація, речитатив.

Окремі поняття і терміни з музичної грамоти (обсяг вимог у межах Програми викладач визначає самостійно)

Виховання музичного сприйняття

Визначення на слух. Учні повинні:

- орієнтуватися в найпростіших засобах музичної виразності;
- вміти визначати характер твору;
- вміти визначати жанрову належність музичного твору: пісня, танець, марш;
- вміти зіставляти, порівнювати прослухані твори за характером, настроями;

- розрізняти звучання окремих груп симфонічного оркестру, окремих інструментів;
- розрізняти різні склади хорів, оркестрів.

Орієнтовні практичні завдання і вправи для розвитку творчих здібностей

вокально-інтонаційних навичок:

- вокалізація музичних тем і фрагментів інструментальних творів;
- вивчити 3–4 пісні;

виховання почуття ритму:

- крокування, тактування, різноманітні оплески та відстукування під музику;
- танцювальні рухи, вільне диригування;
- створення ритмічного акомпанементу;

навичок, необхідних для творчого розвитку учнів саме театального відділення (школи):

- пластичні рухи, пантоміма;
- найпростіші пластичні імпровізації;
- прості форми театралізації;
- рольові ігри.

ЗМІСТ ПРЕДМЕТА

I семестр

Урок № 1. Повторення матеріалу по темах 0-го класу (1 година)

Зміст музичних творів. Програмна музика.

Музичний матеріал: за вибором викладача.

Розділ III. Елементи музичної мови

Уроки №№ 2–3. Елементи музичної мови.

Музична інтонація. Інтонації закликів та плачу (2 години)

Мова музики, її відмінність від мови інших видів мистецтв (літератури, живопису, архітектури). Найважливіші елементи музичної мови: мелодія, лад, гармонія, метроритм.

Музична інтонація (від лат. *intono* – голосно промовляю) – елемент музичної мови. Спорідненість музичної інтонації з інтонаціями людської мови.

Інтонація закликів – атрибут героїчного в музиці (чіткий загострений ритм, динаміка, активний штрих, висхідний хід на кварту). Зв'язок інтонації закликів з військовою та сигнальною музикою.

Інтонація плачу, жалю (від італ. *lamento*) – втілення образів суму, страждання та горя (низхідні малосекундові ходи, повільний темп, плавний ритм, помірна динаміка).

Рекомендований музичний матеріал:

М. Лисенко. Тема головної партії з увертюри до опери “Тарас Бульба”

Р. Ліль, слова Ежена Потьє. “Марсельєза”

Й. С. Бах. Прелюдія фа мінор (з II тому “ДТК”)

М. Лисенко. Сумний спів

Р. Шуман. Фортепіанний цикл “Альбом для юнацтва”:

Перша втрата

Мисливська пісенька

В. Косенко. Не хочуть купити ведмедика (з циклу “24 дитячі п'єси для фортепіано”)

П. Чайковський. Хвороба ляльки (з “Дитячого альбому”)

М. Мусоргський. Вокальний цикл “Дитяча”:

“Сиротка” (слова *М. Мусоргського*)

“В углу” (слова *М. Мусоргського*)

Р. Щедрін. Сільська плакальниця (зі збірки для фортепіано “Зошит для юнацтва”)

Практичні завдання:

Придумати приспівки, примовки з використанням особливостей різних музичних інтонацій.

Урок № 4. Інтонації запитання та відповіді, прохання та погрози (1 година)

Інтонація запитання – переважно висхідний мелодичний рух із зупинкою на нестійкому ступені, помірний темп та динаміка.

Інтонація відповіді – переважно низхідний рух мелодії із зупинкою на стійкому ступені та сильній долі такту.

Інтонація прохання – поєднує риси інтонацій жалю та запитання, часто з багаторазовим повторенням одного мотиву.

Інтонація погрози – поєднує риси інтонацій закликів та відповіді.

Зіставлення інтонацій запитання – відповіді, прохання – погрози.

Рекомендований музичний матеріал:

П. Чайковський. Ніжні докори

Р. Шуман. Дитяче прохання

Чому? (з фортепіанного циклу “Фантастичні п’єси”)

Ф. Ліст. Тема вступу (з симфонічної поеми “Прелюди”)

Л. Бетховен. Симфонія № 3 Мі бемоль мажор “Героїчна” (уривки)

Симфонія № 5 до мінор, тема-епіграф і тема головної партії

М. Римський-Корсаков. Теми Шахріара та Шехерезади (із симфонічної сюїти “Шехерезада”)

В. А. Моцарт. Фантазія ре мінор для фортепіано (початкові теми)

Фантазія-соната до мінор для фортепіано (початкові теми)

М. Мусоргський. Два євреї, багатий та бідний (з фортепіанного циклу “Картинки з виставки”)

Практичні завдання:

Придумати приспівки, примовки з використанням особливостей різних музичних інтонацій.

Уроки №№ 5–6. Мелодія. Музична грамота (окремі поняття)
(2 години)

Мелодія – один із головних виражальних засобів музики. Мелодія як утілення музичної думки або музичного образу. Мелодія – одноголосна послідовність звуків.

Будова мелодії. Мелодична лінія. Ритмічний малюнок. Мотив. Фраза. Кульмінація.

Наспівна (кантиленна) мелодія. Речитатив.

Мелодії інструментального типу. Мелодії, що втілюють різноманітні види руху. Аналогії мелодичного малюнку.

Передача рисунка мелодії за допомогою пантоміми, танцювальних рухів.

Рекомендований музичний матеріал:

П. Чайковський. Симфонія № 5, II ч.

А. Рубінштейн. Мелодія

М. Скорик. Мелодія

Д. Крижанівський, слова Т. Шевченка. “Реве та стогне Дніпр широкий”

Українська народна пісня “Дощик”

Й. С. Бах. Прелюдія мі бемоль мінор (з I тому “ДТК”)

Ф. Шопен. Прелюдія мі мінор № 4

М. Мусоргський (музика і слова). “С няней” (з вокального циклу “Дитяча”)

• **безперервно-обертвий рух (*perpetuum mobile*):**

Ю. Щуровський. Прялка

Ф. Мендельсон. За прялкою (зі збірки “Пісні без слів”)

Ф. Шуберт – Ф. Ліст. Транскрипція пісні “Маргарита за прялкою”

М. Мусоргський. Лейтмотив Пімена (з опери “Борис Годунов”)

Ж. Бізе. Дзига (з сюїти для фортепіано в чотири руки “Дитячі ігри”)

Н. Паганіні. Концерт “Вічний рух” для скрипки з оркестром

М. Римський-Корсаков. Політ джмеля (з опери “Казка про царя Салтана”)

• **стрімкий рух в одному напрямку (стріла):**

С. Прокоф’єв. Джульєтта-дівчинка (з балету “Ромео і Джульєтта”)
Симфонія № 1 Ре мажор “Класична”, I ч. (початок)

Л. Бетховен. Соната № 14 до дісз мінор “Місячна”, фінал

А. Хачатурян. Вальс (з музики до драми М. Лермонтова “Маскарад”)

• **стрибокподібний (пружний) рух:**

С. Прокоф’єв. Симфонія № 1 Ре мажор “Класична”, III ч. Гавот

Практичні завдання:

Передати мелодичну лінію за допомогою пантоміми, танцювальних рухів.

Визначити кульмінацію в творі для прослуховування.

Урок № 7. Лад. Музична грамота (окремі поняття) (1 година)

Лад (“порядок”, “мир”, “стрункість”, “узгодженість”). Вплив ладу на характер музики. Емоційно-образне тлумачення мажору та мінору. Контраст мажору та мінору як важливий засіб створення музичних образів та розвитку музичної думки.

Рекомендований музичний матеріал:

В. Барвінський. Сонечко

П. Чайковський. Старовинна французька пісенька (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

Д. Кабалевський. Клоуни

М. Леонтович. Дударик

Л. Бетховен. Весело-сумно

Уроки №№ 8–9. Ритм. Метр. Темп. Музична грамота (окремі поняття) (2 години)

Виразальна роль ритму, метру та темпу в музиці. Значення цих елементів для створення музичного образу. Особлива роль ритму, метру та темпу у жанрах маршу і танцю.

Ритм у мовленні, поезії (ритмізація віршів, примовок).

Темп у мовленні й у музиці. Темп повальний, помірний, швидкий, з прискоренням, з уповільненням.

Рекомендований музичний матеріал:

П. Чайковський. Фортепіанний цикл “Дитячий альбом”:

Марш дерев’яних солдатиків

Похорон ляльки

В. Косенко. Мазурка (з циклу “24 дитячі п’єси для фортепіано”)

Г. Берліоз. Ракоці-марш

Й. Штраус (батько). Радецькі-марш

Й. Штраус (син). Полька trick-truck

Л. Колодуб. Веселе негреньятко

Практичні завдання:

Підібрати ритмічний акомпанемент на задану ритмоформулу до маршу, польки, вальсу.

Виразне читання віршів зі зміною темпу.

Уроки №№ 10–11. Динаміка. Регістр. Штрихи. Тембр.

Музична грамота (окремі поняття) (2 години)

Виразальна роль. *Музична грамота (окремі поняття)* та зображальні можливості динаміки, регістру, штрихів і тембру. Основні динамічні відтінки, регістри та види артикуляції.

Рекомендований музичний матеріал:

С. Рахманінов. Концерт № 2 *до мінор* для фортепіано з оркестром, вступ

А. Штогаренко. Метелик

Ю. Шамо. Дюймовочка (з сюїти “Казки та історії”)

О. Білаш. Карабас-Барабас (із сюїти “Буратіно”)

Д. Кабалевський. Їжачок

Е. Гріг. У печері гірського короля (з музики до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”)

Л. Бетховен. Увертюра “Егмонт”, кода

М. Римський-Корсаков. Розповідь Календера-царевича (II ч. симфонічної сюїти “Шехерезада”) (фагот)

П. Чайковський. Танець пастушків (з II дії балету “Лускунчик”) (флейта)

Симфонія № 5 *до мінор*, II ч. (валторна)

Урок № 12. Гармонія. Фактура.

Музична грамота (окремі поняття) (1 година)

Виразальна роль та зображальні можливості гармонії та фактури. Гармонія як засіб створення музичного образу. Гармонія як супровід до мелодії.

Фактура як засіб створення музичного образу. Здатність фактури викликати просторові, предметні, зорові уявлення. Okремі види фактури: одноголосся, багатоголосся, акордова та гармонічна фігурація.

Рекомендований музичний матеріал:

Ф. Ліст. Ноктюрн “Мрії кохання”

Л. Грабовський. Жартівливий вальс-шарманка

Ф. Шопен. Прелюдія *мі мінор* № 4

В. Подвала. Полька-дисонанс

М. Скорик. Партита № 5 для фортепіано, V ч.

О. Бородін. Симфонія № 2 “Богатирська”, I ч., тема головної партії

Й. С. Бах. Прелюдія *До мажор* (з I тому “ДТК”)

Уроки №№ 13–14. Музична тема як втілення музичного образу.

Будова музичного твору.

Музична грамота (окремі поняття) (2 години)

Музичний образ. Втілення основних рис музичного образу в музичній темі. Музична тема як основа музичного твору. Поєднання в темі усіх засобів музичної виразності.

Будова музичної теми. Період, речення.

Залежність будови музичного твору від кількості тем-образів. Прості музичні форми: одночастинна, двочастинна, проста трьохчастинна. Поняття середини, репризи.

Рекомендований музичний матеріал:

П. Чайковський. Тема лебедів (з балету “Лебедине озеро”)

С. Прокоф'єв. Танець лицарів (з балету “Ромео і Джульєтта”)

Ф. Шопен. Прелюдія *Ля мажор*, ор. 28 № 7

Ф. Шуберт. В дорогу (з вокального циклу “Прекрасна мельниківна”)

М. Мусоргський. Гном (із фортепіанного циклу “Картинки з виставки”)

Урок № 15. Способи розвитку музичної теми (1 година)

Музичний розвиток. Повторення (точно та варіативно) і контраст. Способи розвитку музичної теми: варіювання, секвенційний розвиток, імітація та інші.

Рекомендований музичний матеріал:

М. Глінка. Камаринська

Г. Свиридов. Романс (з музичних ілюстрацій до повісті О. Пушкіна “Заметіль”)

С. Рахманінов. Музичний момент *сі мінор*

Л. Бетховен. Симфонія № 5 *до мінор*, I ч.

М. Леонтович. Хорова обробка “Над річкою бережком”

Практичні завдання:

Гра “Мелодична луна”.

Гра “Повтори мотив (фразу) зі змінами”.

Урок № 16. Підсумковий урок (1 година)

II семестр

Урок № 17. Повторення навчального матеріалу (1 година)

Розділ IV. Мистецтво музичного виконавства

Уроки №№ 18–20. Виконання музики. Солісти. Вокальні голоси.

Музичні інструменти: орган, клавесин, фортепіано (3 години)

Сольне виконання музики.

Голос людини як найдосконаліший музичний інструмент. Розподіл співацьких голосів за висотою і тембром.

Чоловічі голоси: тенор, баритон, бас. Жіночі голоси: сопрано, мецо-сопрано, контральто. Дитячі голоси: дискант, сопрано, альт.

Сольне інструментальне виконання. Орган. Клавесин. Фортепіано. Загальні характеристики інструментів.

Рекомендований музичний матеріал:

Українські пісні та романси у виконанні Б. Гмирі, А. Солов'яненка та ін.

М. Кропивницький (музика і слова). “Соловейко”

С. Рахманінов. Вокаліз

О. Аляб'єв, слова А. Дельвіта “Соловей”

Пісні у виконанні Р. Лоретті

Й. С. Бах. Органна токата і fuga *ре мінор*

Л. К. Дакен. Зозуля

Фортепіанні твори Ф. Шопена, Ф. Ліста, інших композиторів (за вибором викладача).

Уроки №№ 21–23. Види музичних колективів. Ансамбль. Хор. Оркестр (3 години)

Колективне виконання музики. Види музичних колективів.

Ансамбль. Види ансамблів: вокальні, інструментальні, фольклорні. Дует, тріо, квартет і т. д. Співвідношення вокальних голосів, вокальної та інструментальної партії.

Хор. Види хорів: однорідний (чоловічий, жіночий, дитячий), мішаний. Камерний хор.

Оркестр. Типи оркестрів: струнний, духовий; камерний, симфонічний; оркестр народних інструментів, естрадно-симфонічний оркестр.

Рекомендований музичний матеріал:

А. Дворжак. Гумореска (у виконанні ансамблю скрипалів)

О. Бородін. Ноктюрн (зі струнного квартету № 2)

М. Леонтович. “За городом качки пливуть” (для мішаного хору)

П. Чайковський. Дует Тетяни та Ольги “Слыхали ль вы” (з опери “Євгеній Онегін”)

С. Гулак-Артемівський. Хор “Там за тихим за Дунаєм” (з опери “Запорожець за Дунаєм”)

Інші приклади виконавських складів на вибір викладача.

Уроки №№ 24–25. МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ

СИМФОНІЧНОГО ОРКЕСТРУ

Група струнних смичкових інструментів. Арфа (2 години)

Склад симфонічного оркестру. Розподіл музичних інструментів на чотири групи.

Група струнно-смичкових інструментів, її склад. Способи звуковидобування. Сурдина.

Індивідуальність тембру арфи.

Рекомендований музичний матеріал:

М. Скорик. Концерт № 1 для скрипки з оркестром

Концерт для віолончелі з оркестром

К. Сен-Санс. Рондо-капричіозо

Зоологічна фантазія для інструментального ансамблю

“Карнавал тварин” :

Слон (контрабас)

Персонаж з довгими вухами

Й. Штраус (батько). Полька-піцикато

Ф. Шуберт. Соната для фортепіано та арпеджіоне (альт)

П. Чайковський. Варіації на тему рококо, уривок (віолончель)

Л. Мінкус. Варіація Кітрі (з балету “Дон Кіхот”) (арфа)

Уроки №№ 26–27. Група дерев’яних духових інструментів (2 години)

Розподіл духових інструментів на дві групи: дерев’яні та мідні.

Група дерев’яних духових інструментів, її склад. Яскрава індивідуальність тембру.

Рекомендований музичний матеріал:

Ж. Бізе. Опера “Кармен”, антракт до III дії (флейта)

Б. Марчелло. Концерт *ре мінор* для гобоя з оркестром, II ч. (гобой)

П. Чайковський. Симфонія № 4 *фа мінор*, II ч. (гобой)

“Чай” (Китайський танець з балету “Лускунчик”)

Танець маленьких лебедів (з балету “Лебедине озеро”)

В. А. Моцарт. Концерт *ЛЯ мажор* для кларнета з оркестром

К. М. Вебер. Концертино для кларнета з оркестром

П. Дюка. Учень чарівника (фагот)

Уроки №№ 28–29. Група мідних духових та ударних інструментів (2 години)

Група мідних духових інструментів, її склад. Основні відомості про кожен інструмент групи та образно-емоційне забарвлення їхнього тембру.

Група ударних інструментів. Давнє походження, основні інструменти. Роль ударних інструментів у симфонічному оркестрі. Використання їх для втілення звуконаслідування (зображення грому, грози, блискавки тощо).

Рекомендований музичний матеріал:

Дж. Верді. Марш (з опери “Аїда”) (труба)

П. Чайковський. Неаполітанський танець (з балету “Лебедине озеро”) (труба)

“Шоколад” (Іспанський танець з балету “Лускунчик”) (труба)

Симфонія № 5, II ч. (валторна)

К. М. Вебер. Увертюра до опери “Вільний стрілець” (валторна)

М. Глінка. Увертюра на іспанську тему “Арагонська хота”, вступ
Сцена викрадення Людмили (з опери “Руслан і Людмила”)
(тромбон)

М. Римський-Корсаков. Концерт *сі бемоль мажор* для тромбона з оркестром

О. Лебедєв. Концерт для туби з оркестром

Ж. Бізе – Р. Шедрін. Кармен-сюїта (ударні)

Й. Гайдн. Симфонія № 103 *мі бемоль мажор* (з тремоло литавр)

Уроки №№ 30–31. Симфонічна казка С. Прокоф’єва “Петрик і Вовк” (2 години)

Мета створення симфонічної казки. Виконавський склад (симфонічний оркестр та читець-ведучий). Сюжет і музична характеристика персонажів. Лейтмотив. Лейттембр.

Музичний матеріал:

С. Прокоф’єв. Симфонічна казка “Петрик і Вовк”

Урок № 33. Музична грамота (окремі поняття) (1 година)

Урок № 34. Музична екологія (тема за вибором викладача)
(1 година)

Урок № 35. Підсумковий урок (1 година)

2-клас

(1 година на тиждень)

I семестр. *Розділ V. Народна музична творчість*

Розділ VI. Українська народна музична творчість

II семестр. *Розділ VI. Українська народна музична творчість*
(продовження)

*Основні завдання щодо формування й розвитку
умінь і навичок протягом року:*

- ознайомити учнів з основними жанрами українського музичного фольклору;
- дати початкове уявлення про найхарактерніші музичні особливості жанрів українського музичного фольклору;
- сформувати в учнів слухове уявлення про автентичну та академічну манеру виконання української народної музичної творчості;
- збагатити духовний і музичний досвід учнів шляхом вивчення значної кількості фольклорних зразків;
- сформувати в учнів уявлення про музичний фольклор як про одне із головних джерел творчості професійних композиторів;
- продовжити вивчення основних елементів нотного письма, окремих термінів і понять з музичної грамоти;
- розвивати музичні здібності, творчі здібності і навички, навички аналітичної діяльності;
- розширити уявлення про зв'язок музики з іншими видами мистецтва.

Орієнтовні вимоги щодо засвоєння учнем

основних музичних термінів і понять протягом року

Специфічні для музичного фольклору терміни і поняття (у порівнянні з авторською музикою):

- фольклор, народна пісня, народне інструментальне награвання, композитор, авторська пісня, обробка народної пісні;
- гурт, сольне та гуртове виконання, “троїсті музики”, кобзар;
- речитатив, імпровізація, варіювання, одноголосся, унісон, багатоголосся, заспів, куплет, куплетна будова.

Жанри музичного фольклору:

- обрядові пісні, календарно-обрядові пісні, колядки, щедрівки, веснянки, ігрові, заклички, хороводні, коліскові;
  - необрядові пісні, дитячі пісні, жартівливі пісні, забавлянки, небилиці;
  - ліричні пісні;
  - пісні літературного походження, гімн, державний гімн;
  - інструментальна народна музика, танці і танцювальна музика, аркан, гопак, козачок, коломийка, полька, краков'як, чардаш, бариня.
- Українські народні музичні інструменти:**
- ударні: бубон, решето, тулумбаси, барабан тощо;
  - духові: сопілка, денцівка, трембіта, най (кувички), дуда (коза, волинка), ріг тощо;
  - струнні: бандура, кобза, скрипка, цимбали, ліра, басоля;
  - дримба.

Окремі поняття і терміни з музичної грамоти (обсяг вимог у межах Програми викладач визначає самостійно)

Виховання музичного сприйняття

Визначення на слух. Учні повинні:

- орієнтуватися в найпростіших засобах музичної виразності;
- вміти визначати характер твору;
- вміти визначати жанрову належність музичного твору: пісня, танець, марш;
- вміти співставляти, порівнювати прослухані твори за характером, настроями;
- відрізнити одноголосся від багатоголосся;
- розрізнити звучання окремих груп українських народних музичних інструментів, окремих інструментів;
- розрізнити звучання мішаного та однорідного хорів.

*Орієнтовні практичні завдання і вправи для розвитку
творчих здібностей вокально-інтонаційних навичок:*

- вокалізація музичних тем і фрагментів інструментальних творів;
- вивчити до 10 пісень;

виховання почуття ритму:

- крокування, тактування, різноманітні оплески та відстукування під музику;
  - танцювальні рухи, вільне диригування;
  - створення ритмічного акомпанементу;
- навичок, необхідних для творчого розвитку учнів саме театрального відділення (школи):**
- пластичні рухи, пантоміма;
  - пластичні рухи м'язів обличчя (міміка);
  - пластичні імпровазації (на знайому і щойно прослухану музику, зі зміною запропонованих обставин);
  - прості форми театралізації;
  - рольові ігри.

ЗМІСТ ПРЕДМЕТА

I семестр

Урок № 1. Повторення матеріалу по темах 1-го класу (1 година)

Розділ V. Народна музична творчість

Уроки №№ 2–3. Народна музична творчість (2 години)

Значення слів *народ, творчість*. Особливості народної творчості в культурах різних етнічних груп (традиції, звичаї), їх спільні риси.

Музичні інструменти народів світу.

Сюжетні ігри. Дитячий фольклор.

Рекомендований музичний матеріал:

Музична творчість народів світу.

Розділ VI. Українська народна музична творчість

Уроки №№ 4–5. Українська народна музична творчість. Музика авторська і музика народна (2 години)

Композитор – конкретна особа, яка створила той чи інший твір.

Авторська (композиторська, професійна) музика – твори, що записані автором (композитором) для подальшого виконання.

Музичний фольклор – усна народна музична творчість.

Постать автора у фольклорі. Невідомий автор. Колективний автор.

Основні жанри музичного фольклору: пісня та інструментальне награвання.

Рекомендований музичний матеріал

Народні награвання й пісні в автентичному виконанні:

“Повітська похода” (CD “Український автентичний фольклор” за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Бойківські коломийки” (там само)

“Ой чия ж то рута-м'ята” (там само)

Авторські твори:

В. Михайлюк, слова М. Юрійчука. “Черемшина”

В. Івасюк (музика і слова). “Червона рута”

Уроки №№ 6–7. УКРАЇНСЬКИЙ ОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР

Календарно-обрядовий фольклор.

Пісні зимового циклу. Театралізовані дійства та сценки.

Вертеп. “Коза”. “Маланка” (2 години)

Поняття обряду. Музика – необхідна складова обряду. Магічне призначення обрядової музики. Календарно-обрядові пісні.

Пісні зимового циклу. Колядки і щедрівки. Походження назв.

Колядки і щедрівки за язичницької доби. Поетика текстів і відображення в них елементів давнього світогляду: елементи замовляння (“Ой дай, Боже”, “Щедрий вечір” тощо), культ сонця і небесних світил (порівняння людей із небесними світилами). Особливості виконання (сольне і гуртове). Музичні особливості: динаміка (голосно), мелодика (нескладна поспівка, що повторюється або варіюється), ладова основа (лади з невеликим діапазоном).

Введення християнства та його вплив на жанри зимового циклу: зміна змісту свят, часу проведення і тематики пісень. Свято Різдва Христового. Християнські колядки та щедрівки.

Вертеп – театральна вистава. Походження назви. Виконавці вертепу – мандрівні дяки, студенти Києво-Могилянської академії.

Ляльковий вертеп. Зовнішній вигляд вертепної скрині. Композиція вертепного дійства: I дія – Різдвяна драма; II дія – жартівливі сценки з життя українців. Сюжети, персонажі та музика I та II дій вертепу.

Новорічні (щедрувальні) обряди.

“Коза”. Символічність і магічність головного персонажу обряду: Коза – символ вмирання природи та її відродження навесні, початку нового календарного року.

“Маланка”: пісня та дійство. Парубоцькі жарти.

Рекомендований музичний матеріал

Народні пісні:

- “Щедрик”
- “Ой сивая та і зозуленька”
- “По всьому світу стала новина”
- “Добрий вечір тобі, пане господарю”

Авторські твори:

- М. Леонтович.* Хорова обробка “Щедрик”
- К. Стеценко.* Хорова обробка “Ой сивая та і зозуленька”
- П. Козицький.* Хорова обробка “Ой коляда, колядниця”
- О. Нижанківський.* Хорова обробка “Небо і земля”
- Л. Дичко.* Хорова обробка “Веселая там новина”
- Камерна кантата “Чотири пори року”, IV ч.
- Г. Гаврилець.* Музично-сценічне дійство “Золотий камінь посіємо”:
№№ 13, 14, 15

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

- “Щедрик”
- “Ой сивая та і зозуленька”
- “По всьому світу стала новина”
- “Добрий вечір тобі, пане господарю”

* * *

Рекомендований ілюстративний матеріал

Зображення скриньки Сокиринського вертепу і ляльок; текст вертепного дійства з видання “Закувала зозуленька”: Антологія української народної поетичної творчості. – К: Веселка, 1998. – С. 61–75.

Орієнтовний музичний матеріал:

кант “Ангели, знижайтеся” з видання “Хрестоматія української дожовтневої музики” / Упор. та коментарі О. Я. Шпресер-Ткаченко. – К., 1974. – С. 52–61; колядка “Нова радість стала” (там само).

Авторські твори:

М. Леонтович. Хорова обробка “Коза”.

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

- колядка “Нова радість стала”.

Уроки №№ 8–9. Пісні весняного циклу (2 години)

Веснянки. Період виконання веснянок: від весняного рівнодення (22 березня) до початку червня. Регіональні назви веснянок (гагілки, гаївки, маївки).

Класифікація пісень залежно від їхнього функціонального призначення:

- 1) заклички;
- 2) ігрові;
- 3) хороводні.

Особливості поетики і відображення в текстах пісень давніх світоглядних уявлень: звернення до весни, сонця та природних явищ як до людини. Шлюбна тематика в текстах веснянок. Музичні особливості: динаміка виконання (голосно), специфічні форми співу, зокрема перегуки двох дівочих гуртів, ладові особливості (лади з невеликим діапазоном).

Русальні пісні. Період виконання русальних пісень (початок червня). Образ русалки в українському фольклорі: дух поля, лісу, води. Русальні обряди, що збереглися до нашого часу: проводи русалок, обряд “Куща”. Музичні особливості: динаміка виконання (голосно), ладові особливості (лади з невеликим діапазоном), переважно гуртове виконання.

Приспів “Гу!” у веснянках-закличках та русальних піснях, шумові ефекти.

Пристосування русальних обрядів до християнського свята Святої Трійці.

Рекомендований музичний матеріал

Авторські твори:

Л. Ревуцький. Вокальний цикл “Сонечко” (весняно-календарні пісні):

- “Вийди, вийди сонечко”
- “Подояночка”
- “Прийди, прийди, сонечко”
- “Іди, іди, дощику”

Л. Дичко. Камерна кантата “Чотири пори року”, I ч. (фрагмент)

М. Леонтович. Хорова обробка “Гра в зайчика”

Г. Гаврилець. Музично-сценічне дійство “Золотий камінь посіємо”:

№ 4 (русальна)

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Вийди, вийди, Іванку”

“Кривий танець”

“Шум”

“Вербовая дощечка”

“Подоляночка”

“А ми просо сіяли”

Уроки №№ 10–11. Пісні літнього циклу (2 години)

Купальські пісні. Давнє свято Купала. Приуроченість свята до дня літнього сонцестояння. Багатофункціональність свята Купала, присутність у ньому культів сонця (вогню), води та рослин. Легенда про квітку папороті. Музичні особливості – подібність до весняних та русальних пісень.

Вплив християнства на жанри календарно-обрядового фольклору, зокрема на пісні літнього циклу. Пристосування давнього свята Купала до християнського свята Різдва Іоанна Хрестителя. Зміни у датуванні та назві. Поєднання у назві свята “Івана Купала” елементів язичництва і християнства.

Петрівчані пісні. Шлюбна та любовна тематика петрівок.

Рекомендований музичний матеріал

Народні твори в автентичному виконанні:

“На Івана Купайлечка” (CD “Український автентичний фольклор”, за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Ой на Івана Купала” (там само)

“Петрівочки дві неділечки” (там само)

Авторські твори:

Г. Гаврилець. Музично-сценічне дійство “Золотий камінь посіємо”:
№№ 7, 8, 10, 11

Л. Дичко. Камерна кантата “Чотири пори року”, II ч.

Є. Станкович. Фольк-опера “Цвіт папороті” (фрагменти)

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Ой, на Купала” (С. Лісецький. Українська музична література для 4–5 класів ДМШ: Учбовий посібник. – К., 1991. – С. 14)

Урок № 12. Жнива і жнивварські обряди (1 година)

Структура жнив: зажинки, жнива і дожинки. Обряди, що супроводжують жнива: величання першого снопа, завивання “бороди”. Тематика жнивварських пісень. Пісні величально-урочисті, жартівливі, сумні. Косовиця – різновид жнив.

Рекомендований музичний матеріал

Авторські твори:

М. Леонтович. Хорова обробка “Женчичок-брєнчичок”

Л. Дичко. Камерна кантата “Чотири пори року”, III ч.

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Ой літає соколонько”

“Вийшли в поле косарі”

Урок № 13. Родинно-обрядовий фольклор. Весільний обряд і весільні пісні (1 година)

Народні пісні, що пов’язані із найважливішими моментами життя людини.

Коліскові пісні. Практичне призначення жанру колискової:

1) магічне, оберегове, захист від злих сил;

2) гіпнотичне, заспокійливе.

Специфіка поетичних текстів колискових: (приспівні слова “баю-бай”, “люлі-люлі”, згадування тварин і птахів: котика, зозулі, голуба та ін.). Музичні особливості та їхня обумовленість функціями жанру: характеристика мелодії (одноманітна, монотонна, побудована на повторюванні або варіюванні однієї поспівки).

Родинно-обрядовий фольклор: весілля і голосіння.

Весілля. Театралізований характер українського весільного дійства, чітка регламентація дій і піснеспівів. Учасники і герої-персонажі весілля: молодий і молода, свати, бояри, дружки, світилки та ін.

Побудова весільного обряду (сватання, заручини, дівич-вечір, вінчання тощо) та його ключові епізоди (розплітання коси, плетіння вінків, випікання короваю тощо).

Весільні пісні як важлива і невід’ємна складова весільного обряду. Символіка поетичних текстів.

Особливості традиційного використання наспівів (на один наспів розспівується багато текстів). Переважно гуртове виконання весільних пісень.

Голосіння – оплакування померлого. Походження назви: зв'язок назви із динамікою виконання. Поетика голосінь. Музичні особливості: переважно вокальна природа жанру, речитативна манера виконання, поспівкова будова мелодії, ладова основа якої з невеликим діапазоном.

Рекомендований музичний матеріал

Народні пісні в автентичному виконанні:

“Ой, нема того на селі” (CD “Український автентичний фольклор”, за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Ой чия ж то рута-м'ята” (там само)

“Підхожу до хати” (CD “Збірка пісень “Обереги Полтавщини”)

Авторські твори:

Л. Ревуцький. “Ой ходить сон” (із вокального циклу “Сонечко”)

Г. Гаврилець. Музично-сценічне дійство “Золотий камінь посіємо”:

№ 17 (колискова)

М. Леонтович. Хорова обробка “Поміж трьома дорогами”

І. Котляревський. “Наталка Полтавка”, фрагмент весільного обряду

О. Бородін. Плач Ярославни (з опери “Князь Ігор”)

Пісні, які рекомендуються для розучування з учнями:

“Котику сіренький”

Урок № 14. Музична грамота (окремі поняття) (1 година)

Урок № 15. Музична екологія (тема за вибором викладача)

(1 година)

Урок № 16. Підсумковий урок (1 година)

II семестр

Урок № 17. Повторення навчального матеріалу (1 година)

Уроки №№ 18–21. НЕОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР

Дитячий фольклор. Жартівливі пісні (4 години)

Поняття необрядового фольклору (музика не має магічного призначення).

Дитячий фольклор: забавлянки, лічилки, небилиці, ігрові пісні. Коло образів та музичні особливості дитячого музичного фольклору. Роль дитячого фольклору у вихованні та пізнанні навколишнього світу.

Жартівливі пісні. Особливості тематики і текстів. Музичні особливості: танцювальність як жанрова основа жартівливих пісень.

Рекомендований музичний матеріал

Авторські твори:

Л. Ревуцький. Вокальний цикл “Сонечко”:

“Подоланочка”

“Павук сірий, волохатий”

“Я коза ярая”

“Іде, іде дід, дід”

М. Лисенко. Пісня Лисички (з опери “Коза-дереза”)

І. Котляревський. Пісня Виборного “Дід рудий...” (з “Наталки Полтавки”)

С. Гулак-Артемівський. Пісня Одарки “Ой казала мені мати” (з опери “Запорожець за Дунаєм”)

М. Лисенко. Хорова обробка “Стелися, барвінку”

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Грицю, Грицю, до роботи”

“За городом качки пливуть”

“Дівка в сінях стояла”

“Од Києва до Лубен”

“І шумить, і гуде”

“Ой під вишнею”

Урок № 22. Український героїчний епос. Історичні пісні (1 година)

Поняття “епос”. Епічні твори як відображення історії народу. Історичні причини виникнення епічних жанрів в українському музичному фольклорі.

Історичні пісні. Тематика історичних пісень. Походження більшості історичних пісень та близьких до них похідних козацьких пісень з XV–XVIII ст.: “Зажурилась Україна”, “Ой п’є Байда”, “Про Нечая”, “Ой, Морозе, Морозенку” тощо.

Класифікація пісень за їх функціональним призначенням:

1) маршово-похідні пісні для гуртового виконання;

2) пісні для слухання, в т.ч. з репертуару кобзарів.

Загальні музичні особливості: куплетна будова, переважно гуртове виконання без інструментального супроводу.

Рекомендований музичний матеріал

Народні твори:

“Ой на горі та жінці жнуть”

“Ой на горі, на могилі”

Авторські твори:

Маруся Чурай. “Засвіт встали козаченьки” (“Засвистали козаченьки”)

М. Лисенко. Хор запорожців “Гей, не дивуйте, добрії люди” (з III дії опери “Тарас Бульба”)

М. Колесса. Хорова обробка “Гей, видно село”

Пісні, що рекомендовані для розучування учнями:

“Ой на горі та жінці жнуть”

“Засвистали козаченьки”

Урок № 23. Думи (1 година)

Дума – жанр винятково українського музичного фольклору.

Історія виникнення думи. Спорідненість дум із голосінням. Патріотичне призначення жанру. Виконавці дум і кобзарсько-лірницька традиція в Україні.

Тематика та поетика текстів дум.

Музичні особливості: вокально-інструментальний сольний жанр; порівняно широкий діапазон (більше октави), ладові особливості. Специфіка виконання вокальної партії (речитатив) та передачі тексту (імпровізаційність), ритмо-мелодичні особливості (форшлагги, морденти).

Рекомендований музичний матеріал

Народні пісні в автентичному виконанні:

“Про Марусю Богуславку” (М. Будник, старосвітська бандура)

“Плач невольника” (М. Хай, ліра)

Авторські твори:

М. Лисенко. Дума Кобзаря “Ой кряче ворон” (з I дії опери “Тарас Бульба”)

Уроки №№ 24–25. Ліричні пісні. Балади (2 години)

Ліричні пісні – найулюбленіший жанр українського народу. Поняття “лірика”. Відображення у ліричних піснях почуттів та переживань людей.

Класифікація ліричних пісень за тематикою:

1) соціально-побутові (козацькі, чумацькі, рекрутські, наймитські тощо);

2) родинно-побутові (пісні про кохання, про сімейне життя, сирітські).

Особливості поетичних текстів ліричних пісень: вставні слова (“Ой”, “Ох”, “Ой да”), які посилюють емоційне напруження.

Музичні особливості: повільний темп, темповий та ритмічний контраст між сольним зачином та ансамблево-хоровою частиною пісні, широкий діапазон, розспівування складів тексту, ускладнена ритміка.

Балади як особливий лірико-епічний жанр. Драматичні та фантастичні елементи в сюжетах балад.

Рекомендований музичний матеріал

Народні твори в автентичному виконанні:

“Ой чия то в лузі трава” (CD “Український автентичний фольклор”, за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Та понад нашим ярмом” (там само)

“Да забіліли сніжки” (там само)

“Ой у полі древо” (CD “Збірка пісень “Обереги Полтавщини”)

Авторські твори (обробки):

пісні у виконанні гурту “Пікардійська терція”:

“Туман ярмом”

“Гаю, гаю, зелен розмаю”

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Несе Галя воду”

“Цвіте терен”

“Пряля”

“Мала мати одну дочку”

Уроки №№ 26–28. Українські народні музичні інструменти та інструментальна музика (3 години)

Групи інструментів. Основні традиційні українські народні інструменти:

- ударні: бубон, решето, тулумбаси, барабан тощо;
- духові: сопілка та її різновиди (теленка, денцівка, дводенцівка, флюєра), трембіта, най (кувички), дуда (коза, волинка), ріг тощо;

- **струнні**: бандура, кобза, скрипка, цимбали, ліра, басоля, торбан.
  - **дримба** – особливий народний інструмент.
- Народні та професійні (вдосконалені) інструменти, які поширені на території України (домра, балалайка, гармошка, гітара тощо).
Нетанцювальна інструментальна музика.

Рекомендований ілюстративний та музичний матеріал

Зовнішнє зображення інструментів.

Народні інструментальні награвання в автентичному виконанні:

“Старовинні награвання” та “Гуцулка до танцу” (CD “Український автентичний фольклор”, за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Повітська похода” (там само)

Авторські твори:

М. Скорик. “Гуцульський триптих” для симфонічного оркестру, III ч. “Смерть Івана” (імітація сигналу трембіти)

**Уроки №№ 29–31. “Троїсті музики”. Танці і танцювальні пісні
Танці народностей України (3 години)**

Народні інструментальні ансамблі. “Троїсті музики”: походження назви, склад. “Фольклорна капела”.

Танцювальна українська народна інструментальна музика. Українські народні танці: козачок, гопак, аркан, коломийка. Походження назв та характерні риси танців.

Коломийка – пісня-танець. Приспівки під танець.

Частівки.

Переважно гумористичний характер текстів коломийок, приспівок, частівок. Музичні особливості.

Поширені в Україні танці різних народів: полька, краков’як, чардаш, бариня та інші.

**Рекомендований музичний матеріал
Народні пісні та танці в автентичному виконанні:**

“Бойківські коломийки” (CD “Український автентичний фольклор”, за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Зачепиха” – козачок із приспівками (там само)

Авторські твори:

С. Гулак-Артемівський. Танці з II дії опери “Запорожець за Дунаєм”

М. Мусоргський. Гопак з опери “Сорочинський ярмарок”

Урок № 32. Пісні літературного походження.

Державний гімн України (1 година)

Поняття пісень літературного походження як жанру народної творчості на тексти українських поетів. Роль пісень літературного походження в житті українського народу.

Гімн як “візитна картка” народу і країни цього народу. Музичні особливості гімну. Зв’язок жанрів *гімн* і *пісня-мари*.

Українські гімни. Духовний гімн. Державний гімн.

Рекомендований музичний матеріал

Марія Чурай. “Віють вітри, віють буйні”

С. Климовський (музика і слова). “Їхав козак за Дунай”

Л. Глібов. “Стоїть гора високая”

Д. Крижанівський, слова Т. Шевченка. “Реве та стогне Дніпр широкий”

М. Старицький (музика і слова). “Ніч така, Господи, місячна, зоряна” (“Ніч така зоряна, місячна, ясна”)

Б. Лепкий. “Чуєш, брате мій”

М. Лисенко – О. Кошиць, слова О. Кониського. “Боже великий, єдиний” (Молитва за Україну)

М. Вербицький, слова В. Чубинського. “Ще не вмерла Україна”

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

С. Климовський (музика і слова). “Їхав козак за Дунай”

Д. Крижанівський, слова Т. Шевченка. “Реве та стогне Дніпр широкий”

М. Вербицький, слова В. Чубинського. “Ще не вмерла Україна” (Державний гімн України)

Урок № 33. Музична грамота (окремі поняття) (1 година)

Урок № 34. Музична екологія (тема за вибором викладача)

(1 година)

Урок № 35. Підсумковий урок (1 година)

3-й клас

(1 година на тиждень)

I – II семестри. *Розділ VII. Музичні жанри та форми*

*Основні завдання щодо формування й розвитку
умінь і навичок протягом року:*

- продовжити формування в учнів навичок осмисленого сприйняття музичних творів;
- розвивати усвідомлення ролі засобів музичної виразності у створенні музичного образу;
- дати початкове уявлення про основні музичні жанри та форми;
- продовжити ознайомлення учнів з яскравими зразками сучасної, народної та класичної музичної спадщини і способами її виконання;
- розпочати формування в учнів навичок визначення будови музичних творів;
- поглибити знання щодо вивчення музичних термінів і понять;
- розвивати навички аналітичної діяльності на основі набутих знань;
- закріпити уявлення про зв'язок музики з іншими видами мистецтва;
- продовжити розвиток творчих здібностей.

*Орієнтовні вимоги щодо засвоєння учнем
основних музичних термінів і понять протягом року*

Загальні поняття:

- жанр, інструментальна музика, вокальна музика, музично-театральний жанр, програмна музика, непрограмна музика.

Жанри:

- марш, танець; сарабанда, менует, полонез; мазурка, полька, вальс; гопак, лезгінка, тарантела, чардаш, камаринська, танго;
- інструментальна мініатюра (окремі назви);
- великі за формою інструментальні жанри: варіації, рондо, соната, симфонія, концерт, оркестрова сюїта;
- вокальні жанри: пісня, романс; хорова обробка народної пісні, хорова мініатюра;

- музично-театральні жанри та їх складові: опера (увертюра, арія, дуєт, хор), балет (класичний танець, характерний танець, пантоміма), оперета, мюзикл.

Музичні форми та елементи будови музичних творів:

- період, проста двочастинна форма, проста тричастинна форма, складна тричастинна форма, куплетна форма, варіаційна форма, форма рондо, сонатна форма (окремі поняття), сонатно-симфонічний цикл (окремі поняття), дії (акти), картини.

Окремі поняття і терміни з музичної грамоти (обсяг вимог у межах Програми викладач визначає самостійно)

Виховання музичного сприйняття

Визначення на слух. Учні повинні:

- вміти визначати характер твору, його форму, засоби музичної виразності;
- орієнтуватися в елементах музичної мови;
- вміти співставляти, порівнювати прослухані твори за характером, настроями;
- вміти відрізняти звучання оркестрів за складом (духовий, симфонічний, народних інструментів, естрадний);
- розрізняти за тембром співацькі голоси (сопрано, альт, тенор, бас);
- розрізняти звучання хорових колективів: однорідного (дитячого, жіночого, чоловічого) та мішаного.

Орієнтовні практичні завдання і вправи

для розвитку творчих здібностей

вокально-інтонаційних навичок:

- вокалізація музичних тем і фрагментів інструментальних творів;
- вивчити до 6 пісень;

виховання почуття ритму:

- танцювальні рухи, вільне диригування;
- створення ритмічного акомпанементу;

навичок, необхідних для творчого розвитку учнів саме театального відділення (школи):

- пластичні рухи, пантоміма;
- пластичні рухи м'язів обличчя (міміка);

- пластичні імпровізації (на знайому і щойно прослухану музику, зі зміною запропонованих обставин);
- різні форми театралізації та імпровізації;
- рольові ігри.

ЗМІСТ ПРЕДМЕТА

I семестр

Урок № 1. Повторення матеріалу по темах 2-го класу (1 година)

Розділ VII. Музичні жанри та форми

Урок № 2. Поняття про жанри в музиці. Жанри інструментальної музики.

Марш. Тричастинні форми (1 година)

Жанр як вид музичного твору. Різноманітність жанрів інструментальної музики. Побутові інструментальні жанри – марш, танець.

Марш, його жанрові ознаки. Різноманітність побутових маршів (військові, весільні, похоронні, марші-гімни). Марш як концертна п'єса. Казкові, іграшкові, дитячі марші. Поняття маршовості.

Проста та складна тричастинні форми в маршах. Контраст та повторення в тричастинних формах. Точна (*da capo*) та видозмінена репризи.

Рекомендований музичний матеріал:

Є. Адамцевич. Запорізький марш

В. Агапкін. Прощання слов'янки

Ф. Мендельсон. Весільний марш

Ф. Шопен. Соната № 2 сі бемоль мінор, ор. 35, III ч.

Д. Верді. Марш (з опери “Аїда”)

М. Глінка. Марш Чорномора (з опери “Руслан і Людмила”)

Марші з дитячих фортепіанних альбомів Р. Шумана, П. Чайковського, С. Прокоф'єва, В. Косенка або інші за вибором викладача.

Уроки №№ 3–4. ТАНЦІ НАРОДІВ СВІТУ У ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ–КЛАСИКІВ

Танцювальна інструментальна мініатюра. Старовинні західноєвропейські танці (3 години)

Різноманітність побутових (селянських, міських, бальних) танців. Значення темпу, метру і ритму в танцювальній музиці.

Танцювальні інструментальні мініатюри як концертні твори. Використання народних мелодій або їх характерних особливостей у професійній музиці. Гопак, лезгінка, тарантела, чардаш, камаринська.

Старовинні західноєвропейські танці: сициліана, сарабанда, гавот, менует, ригодон, тамбурин, буре, контрданс, екосез. Складна тричастинна форма у танцювальних п'єсах.

Рекомендований музичний матеріал:

С. Гулак-Артемівський. Танці (з опери “Запорожець за Дунаєм”)

М. Мусоргський. Гопак (з опери “Сорочинський ярмарок”)

А. Хачатурян. Балет “Гаяне”:

Лезгінка

Танець з шаблями

С. Прокоф'єв. Тарантела (з “Дитячої музики”)

Ф. Монті. Чардаш

Й. Брамс. Угорський танець

П. Чайковський. Камаринська (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

Й. С. Бах. Сициліана до мінор

Г. Ф. Гендель. Сарабанда з клавірної сюїти *ре мінор*

Ж. Б. Люлі. Гавот

Л. Боккеріні. Менует

Урок № 5. Танці XVIII–XIX століть (1 година)

Національна приналежність і характеристика музичних особливостей танців, а саме: полонезу, мазурки, польки, вальсу.

Рекомендований музичний матеріал:

М. Огінський. Полонез ля мінор

Г. Венявський. Мазурка № 2 ля мінор (для скрипки і фортепіано)

Й. Штраус. Полька-піщикато

Вальси: “На чарівному блакитному Дунаї”

“Казки Віденського лісу”

П. Чайковський. Танцювальні п'єси з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”

В. Косенко. Танцювальні п'єси з циклу “24 дитячі п'єси для фортепіано”

Урок № 6. Танці XX століття. Джаз (1 година)

Національна приналежність та музичні особливості популярних у ХХ столітті латиноамериканських танців (танго, румба, самба) та північноамериканських танців (кек-уок, фокстрот, чарльстон, шейк, твіст, рок-н-рол).

Джаз – вид музичного мистецтва. Виникнення та джерела джазу. Синтез у джазі елементів африканського фольклору та європейської музики. Жанри джазової музики: спірічуелс, блюз, регтайм та ін.

Риси джазової музики: експресивне звучання; імпровізаційність, гострий ритм, ладові особливості, імпровізація. Джазовий інструментарій: саксофон, труба, тромбон, кларнет, фортепіано, контрабас, ударні тощо. Найвідоміші джазові музиканти: С. Джоуплін, Л. Армстронг, Е. Фіцджеральд, Д. Еллінгтон, Г. Міллер та інші.

Джордж Гершвін – американський композитор. Введення елементів джазу до академічної музики.

Рекомендований музичний матеріал:

А. П'яццола. Танго кохання

Г. Родрігес. Аргентинське танго (“Кумпарсіта”)

Інші приклади танців відповідно до теми.

С. Джоуплін. Регтайм “Артист естради”

Л. Армстронг. Джазові композиції (за вибором)

Е. Фіцджеральд. Джазові композиції (за вибором)

Г. Міллер. Музика з кінофільму “Серенада сонячної долини”

Дж. Гершвін. Колискова Клари (з I дії опери “Поргі і Бесс”)

Рапсодія в стилі блюз (фрагмент)

Урок № 7. Жанри інструментальної мініатюри (1 година)

Інструментальна мініатюра. Прелюдія, експромт, етюд, музичний момент – їх характерні особливості.

Рекомендований музичний матеріал:

Й. С. Бах. Прелюдія *До мажор* з I тому “Добре темперованого клавіру”

Ф. Шуберт. Експромт *Мі бемоль мажор*

Музичний момент *фа мінор*

Ф. Шопен. Етюд *До мажор*, оп.10, № 1

М. Лисенко. Інструментальні мініатюри (в тому числі програмні й танцювальні) за вибором викладача.

Урок № 8. Жанр варіацій та варіаційна форма. Рондо (1 година)

Варіаційність як принцип, що веде своє походження від фольклору. Варіації у професійній музиці як музична форма та музичний жанр.

Будова варіаційної форми.

Класичні варіації як жанр інструментальної музики.

Рондо як форма і жанр. Походження та особливості рондо.

Рекомендований музичний матеріал:

Ю. Щуровський. Тема з варіаціями на мелодію української народної пісні “Ой, єсть в лісі калина”

Л. Бетховен. Rondo a capriccio op. 129 (“Гнів з приводу загубленого гроша”)

Д. Бортнянський. Соната *До мажор*, фінал

С. Прокоф'єв. Марш (з балету “Любов до трьох помаранчів”)

Варіації та рондо з учнівського репертуару (за наявності).

Уроки №№ 9–10. Загальні поняття про сонатно-симфонічний цикл та сонатну форму. Жанр сонати (2 години)

Сонатно-симфонічний цикл як основа великих жанрів інструментальної музики – симфонії, сонати, концерту, квартету. Характеристика сонатно-симфонічного циклу. Відображення у частинах циклу різних сторін життя людини. Темповий контраст. Сонатна форма як важлива риса сонатно-симфонічного циклу (як правило, 1-ї частини циклу).

Будова сонатної форми.

Жанр класичної сонати.

Усвідомлення образного змісту і будови сонатно-симфонічного циклу та сонатної форми на прикладі Сонати *Ре мажор* для клавіру (ор. 30 № 3) Й. Гайдна.

Рекомендований музичний матеріал:

Й. Гайди. Соната *Ре мажор* для клавіру, ор. 30, № 3

Уроки №№ 11–12. Основні жанри оркестрової та симфонічної музики (2 години)

Жанри оркестрової та симфонічної музики: симфонія, концерт, концертна (симфонічна) увертюра, симфонічна поема, симфонічна картина, симфонічна фантазія, оркестрова (симфонічна) сюїта, оркестрова серенада та інші.

Усвідомлення образного змісту і будови сонатно-симфонічного циклу та сонатної форми на прикладі Серенади № 13 *Соль мажор* для струнного оркестру “Маленька нічна музика” В. А. Моцарта.

Рекомендований музичний матеріал:

В. А. Моцарт. Серенада № 13 *Соль мажор* для струнного оркестру “Маленька нічна музика”

А. Лядов. “Кікімора” (картинка до російської народної казки) або “Чарівне озеро”

Урок № 13. Вокальні жанри. Пісня та романс. Куплетна форма (1 година)

Різноманітність жанрів вокальної музики.

Пісня та романс – основні вокальні жанри професійної музики. Куплетна форма.

Різновиди пісень та романсів – елегія, серенада, баркарола, балада.

Рекомендований музичний матеріал:

А. Капуа, слова народні. “Santa Lucia” (пісня)

М. Глінка, слова В. Забіли. “Не щечечи, соловейку” (пісня-романс)

М. Старицький (музика і слова). “Ніч яка місячна” (пісня)

В. Забіла (музика і слова). “Дивлось я на небо” (пісня)

П. Батюк, слова Л. Українки. “Тихо над річкою” (пісня)

К. Стеценко, слова Л. Українки. “Стояла я і слухала весну”
(романс)

М. Лисенко, слова народні. “Пливе човен” (баркарола)

С. Людкевич (музика і слова). Українська баркарола

Ф. Шуберт, слова Л. Рельштаба. Серенада
слова Й. В. Гете. “Лісовий цар” (балада)

П. Булахов, слова невідомого автора. “Не пробуждай wspomинаний” (романс)

Урок № 14. Жанри хорової музики (1 година)

Хорова музика – демократичний вид мистецтва. Різноманітність жанрів хорової музики.

Хорова обробка народної пісні.

Хорова мініатюра (хор). Цикл хорових мініатюр.

Великі жанри хорової музики: ораторія та кантата.

Рекомендований музичний матеріал:

М. Леонтович. “Гра в зайчика”

Б. Лятошинський. “Зима” (з хорового циклу “Пори року” на слова О. Пушкіна)

Г. Ф. Гендель. Хор “Алилуя” (з ораторії “Месія”)

Урок № 15. Музична грамота (окремі поняття). Музична екологія (тема за вибором викладача) (1 година)

Урок № 16. Підсумковий урок (1 година)

II семестр

Урок № 17. Повторення навчального матеріалу (1 година)

Уроки №№ 18–19. Музика в драматичному театрі.

Е. Гріг. Музика до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт” (2 години)

Драматичний театр. Роль музики у драматичному театрі. Музика, що винесена за рамки сценічної дії (увертюра, антракти, заставки) та інтросценічна музика – спеціально написана до вистави.

Музика Е. Гріга до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”. Сюжет драми. Яскравий національний колорит музики, поетичність образів. Відображення в музиці картин природи (“Ранок”), фантастичних персонажів (“У печері гірського короля”), почуттів та портретів героїв (“Пісня Сольвейг”, “Смерть Озе”, “Танець Анітри”). Створення на матеріалі музики до драми двох сюїт для симфонічного оркестру.

Музичний матеріал:

Е. Гріг. Музика до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”:

Ранок

Смерть Озе

У печері гірського короля

Пісня Сольвейг

Танець Анітри

Уроки №№ 20–22. МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНІ ЖАНРИ

Жанр балету. П. Чайковський. Балети “Лускунчик” або “Лебедине озеро” (3 години)

Музично-театральні жанри: балет, опера, оперета, мюзикл та ін.

Балет як вид музично-театрального мистецтва.

Композиція та основні складові балету: класичний танець, пантоміма.

Основні балетні терміни.

Сольні номери: *варіація* – сольний танець, *па-де-де* – сольний танець двох виконавців.

Ансамблеві номери: *па-де-труа* – танець трьох виконавців, *па-де-катр* – танець чотирьох виконавців.

Кордебалет – масовий танець, *па д'аксьйон* – танець-дія, що поєднує класичний танець та пантоміму, *адажіо* – повільний ліричний танець, *алегро* – швидкий віртуозний танець, *дивертисмент* – розважальна сцена, безпосередньо не пов'язана з сюжетом твору, *апофеоз* – завершальна велика сцена, в якій бере участь увесь виконавський склад.

Варіант I.

“Лускунчик” – балет П. Чайковського за казкою Е. Т. А. Гофмана “Лускунчик і Мишачий король”. Зміст та будова балету. Поєднання реалістичних і фантастичних образів.

Варіант II.

“Лебедине озеро” – балет П. Чайковського за мотивами німецьких народних казок. Зміст та будова балету. Поєднання реалістичних і фантастичних образів.

Рекомендований музичний матеріал:

П. Чайковський. Балет “Лускунчик”:

№№ 2, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 14 *або*

Балет “Лебедине озеро” (фрагменти)

Уроки №№ 23–24. Жанр опери.

М. Лисенко. Дитяча опера “Коза-дереза” (2 години)

Опера як вид музично-театрального мистецтва. Види мистецтва, що представлені в опері. Провідна роль музики в опері. Спів – найважливіший елемент, через який розкривається характер героїв, їхні почуття. Співацькі оперні голоси. Роль симфонічного оркестру. Лібрето – літературний текст опери.

Будова опери.

Сольні номери: арія, арієта, аріозо, каватина, пісня, романс, речитатив.

Ансамблеві номери: дует, тріо, квартет, квінтет тощо.

Оркестрові номери: увертюра або вступ до опери, антракти або вступу до дій та картин, балетні номери (сюїти), оркестрові епізоди. Інтродукція, пролог, епілог.

Історія створення дитячої опери-казки М. Лисенка “Коза-дереза”. Зміст казки. Використання українських народних пісень для музичної характеристики персонажів.

Рекомендований музичний матеріал:

М. Лисенко. Дитяча опера “Коза-дереза”:

Інтродукція

Пісня Лисички

Пісня Кози “Горе мені, горе”

Тема Кози “Я Коза-дереза”

Сцена Лисички і Зайчика “Добрий вечір, Лисонько”

Пісня Вовчика “А я сірий вовчок”

Сцена Лисички і Вовка

Пісня Кози “Ось вам Коза”

Пісня Ведмеда “Ходив я”

Сцена Лисички і Ведмеда

Пісня Рака “Ой, я Рак-неборак”

Сцена Рака і Лисички

Фінальний хор звірів “Ходім, браття, воювати”

Практичні завдання:

Розучити 2–3 пісні з опери за вибором учнів.

Уроки №№ 25–26. М. Глінка. Опера “Руслан і Людмила” або К.В. Глюк. Опера “Орфей і Евридіка” (2 години)

Варіант I.

Опера М. Глінки “Руслан і Людмила”. Поема О. Пушкіна як літературне першоджерело. Сюжет опери. Герої та їхні співацькі голоси. Будова опери.

Рекомендований музичний матеріал:

М. Глінка. Опера “Руслан і Людмила”:

Увертюра

I дія – каватина Людмили,

сцена викрадення Людмили

II дія – рондо Фарлафа,

арія Руслана та сцена з Головою
III дія – персидський хор
IV дія – марш Чорномора
V дія – хор “Ах ты, свет Людмила”,
фінал

Варіант 2.

Опера К. Глюка “Орфей і Евридіка”. Давньогрецький міф як літературне першоджерело. Сюжет опери. Герої та їхні співацькі голоси. Будова опери.

Рекомендований музичний матеріал:

К.В. Глюк. Опера “Орфей і Евридіка”:

I дія – сцена оплакування Евридіки
арія Орфея
II дія – сцена Орфея з фуріями
Мелодія (флейти) з 2 картини
III дія – арія Орфея “Евридіку втратив я”

Урок № 27. Жанр оперети (1 година)

Оперета як вид музично-театрального мистецтва. Особливості структури і драматургії. Комедійний (лірико-комедійний) характер сюжетів. Розмовні епізоди.

Рекомендований музичний матеріал (фрагменти з оперети):

Ж. Оффенбах. “Орфей у пеклі”

“Прекрасна Олена”

Й. Штраус (син). “Летюча миша”

“Циганський барон”

І. Кальман. “Сильва”

“Марица”

О. Рябов. “Весілля в Малинівці”

Урок № 28. Жанр мюзиклу (1 година)

Мюзикл як вид музично-театрального мистецтва. Особливості структури і драматургії.

Рекомендований музичний матеріал (фрагменти з мюзиклів):

Ф. Лоу. “Моя прекрасна леді”

Л. Бернстайн. “Вестсайдська історія”

К. Портер. “Цілуй мене, Кет”

Е. Л. Вебер. “Кицьки”

“Привід опери”

Урок № 29. Музика до кінофільмів мультфільмів (1 година)

Музика до кінофільмів і мультфільмів як один з основних виражальних засобів, що сприяють більш повному розкриттю художнього змісту твору.

Рекомендований музичний матеріал:

Й. Дунаєвський. Музика до к/ф “Діти капітана Гранта”:

Увертюра

Пісенька капітана (слова В. Лебедева-Кумача)

М. Дунаєвський, слова Ю. Ряшенцева. Пісні з к/ф “Три мушкетери”

слова Н. Олева. Пісні з к/ф “Мері Поппінс, до побачення”

М. Скорик. Мелодія з к/ф “Високий перевал”

Музика до к/ф “Тіні забутих предків” (фрагменти)

Г. Канчелі. Музика до к/ф “Міміно” (фрагменти)

М. Таривердієв, слова Р. Рождественського. Пісні з к/ф “Сімнадцять миттєвостей весни” (за вибором викладача)

Є. Дога. Вальс з к/ф “Мій ласкавий та ніжний звір”

Ген. Гладков, слова Ю. Ентіна. Пісні з м/ф “Бременські музиканти” (за вибором викладача)

Гр. Гладков, слова Е. Успенського. Пісенька з м/ф “Пластилінова ворона” (за вибором викладача)

В. Шайнський, слова М. Пляцковського. “Улыбка” (з м/ф “Крихітка Снот”)

слова Е. Успенського. “Толубой вагон”

(з м/ф “Старуха Шапокляк”)

слова Ю. Ентіна. Чунга-Чанга (з м/ф “Катерок”)

Антошка (з м/ф “Весела карусель”)

слова М. Матусовського. Пісенька слона

(з м/ф “Споры и раздоры”)

слова С. Козлова. “Облака” (з м/ф “Трям-здравствуйте!”)

слова М. Носова. Пісенька про коника

(з м/ф “Пригоди Незнайка”)

слова А. Тимофєєвського. Пісенька Крокодила Гени

(з м/ф “Чебурашка”)

Ж. Колодуб, Л. Колодуб, слова Ц. Оршанського,
укр. текст М. Бахтинського

Як хороше навкруг! (з м/ф “Веселе курчатко”)

М. Вайнберг, слова Б. Заходера. Пісенька Вінні-Пуха (з м/ф “Вінні-Пух”)

Уроки №№ 30–31. **Відображення української теми у творчості західноєвропейських і російських композиторів** (2 години)

Зв’язок української музичної культури з західноєвропейською музичною культурою та музичною культурою слов’янських народів. Зацікавленість музикантів різних країн українською тематикою, народним мелосом, українською піснею та романсом.

Відображення української теми:

1) на рівні тем та сюжетів творчості (Ф. Ліст, М. Мусоргський, П. Чайковський, М. Римський-Корсаков);

2) створення композицій на слова українських поетів (М. Глінка, О. Серов, М. Мусоргський, П. Чайковський);

3) цитування українських пісень (Л. Бетховен, К. М. Вебер, Ф. Ліст, О. Серов, М. Римський-Корсаков, П. Чайковський, С. Прокоф’єв та інші).

Рекомендований музичний матеріал:

Л. Бетховен. Варіації на тему української пісні “Їхав козак за Дунай”

Ф. Ліст. Українська балада

М. Глінка. Романси:

“Гуде вітер вельми в полі” (слова В. Забіли)

“Не щебечи, соловейку” (слова В. Забіли)

М. Мусоргський. Романси:

“На Дніпрі” (слова Т. Шевченка)

“Гопак” (слова Т. Шевченка)

Гопак (з опери “Сорочинський ярмарок”)

М. Римський-Корсаков. Опери:

“Майська ніч” (фрагменти)

“Різдвяна ніч” (фрагменти)

П. Чайковський. Симфонія № 2, фінал

Концерт № 1 сі бемоль мінор для фортепіано з оркестром, фінал

Урок № 33. **Музична грамота (окремі поняття)** (1 година)

Урок № 34. **Музична екологія (тема за вибором викладача)**
(1 година)

Урок № 35. **Підсумковий урок** (1 година)

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Варіант 2

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

строк навчання – 6 років

0-й клас

(1 година на тиждень)

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
1	Введення в предмет	1
Розділ I. МУЗИКА В НАШОМУ ЖИТТІ		
2	Музика в нашому житті	1
3	Музика як вид мистецтва. Людина і рух	1
4	Пісенність у музиці	1
Розділ II. ЗМІСТ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ		
5	Про що і як може розповісти музика	1
6	Природа в музиці. Пейзаж у музиці	1
7	Дитячі ігри та іграшки в музиці	1
8	Казка та казкові герої в музиці	1
9	Світ тварин у музиці	1
10	Музичні подорожі. Картини свята в музиці	1
11	Музичний портрет. Внутрішній світ людини в музиці	1
12	Музика в родинному колі	1
13	Музика посміхається	1
14	Музична грамота (окремі поняття)	1
15	Музична екологія (тема за вибором викладача)	1
16	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		16

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
II семестр		
17	Повторення матеріалу по темах I семестру	1
Розділ III. ЕЛЕМЕНТИ МУЗИЧНОЇ МОВИ		
18	Елементи музичної мови. Музична інтонація. Інтонації заклику та плачу	1
19	Інтонації запитання та відповіді, прохання та погрози	1
20	Мелодія. <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	1
21	Лад. <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	1
22	Ритм. Метр. Темп. <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	1
23	Динаміка. Регістр. Штрихи. Тембр. <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	1
24	Гармонія. Фактура. <i>Музична грамота (окремі поняття)</i>	1
25	Музична тема як втілення музичного образу. Будова музичного твору	1
26	Способи розвитку музичної теми	1
Розділ IV. МИСТЕЦТВО МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА		
27	Виконання музики. Солісти. Вокальні голоси. Музичні інструменти орган, клавесин, фортепіано	1
28	Види музичних колективів. Ансамбль. Хор. Оркестр	1
29	МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СИМФОНІЧНОГО ОРКЕСТРУ Група струнних смичкових інструментів. Арфа	1
30	Група дерев'яних духових інструментів	1
31	Групи мідних духових та ударних інструментів	1
32	Симфонічна казка С. Прокоф'єва "Петрик і Вовк"	1
33	Музична грамота (окремі поняття)	1

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
34	Музична екологія (тема за вибором викладача)	1
35	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		19
Всього за рік		35

1-й клас
(1 година на тиждень)

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
1	<i>Повторення матеріалу по темах першого року вивчення предмета.</i>	1
I семестр		
Розділ V. УКРАЇНСЬКА НАРОДНА МУЗИЧНА ТВОРЧІСТЬ		
2	Народна музична творчість. Українська народна музична творчість. Музика авторська і музика народна	1
3–4	УКРАЇНСЬКИЙ ОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР Календарно-обрядовий фольклор. Пісні зимового циклу Театралізовані дійства та сценки. Вертеп. “Коза”. “Маланка”	2
5	Пісні весняного циклу	1
6	Пісні літнього циклу	1
7	Жнива і жниварські обряди	1
8	Родинно-обрядовий фольклор Весільний обряд і весільні пісні	1
9	НЕОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР Дитячий фольклор. Жартівливі пісні	1
10	Український героїчний епос. Історичні пісні. Думи	1

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
11	Ліричні пісні. Балади	1
12	Українські народні музичні інструменти та інструментальна музика	1
13	“Троїсті музики”. Танці і танцювальні пісні. Танці народностей України	1
14	Пісні літературного походження. Державний гімн України. Відображення української теми у творчості західноєвропейських і російських композиторів	1
15	Музична грамота (окремі поняття) Музична екологія (тема за вибором викладача)	1
16	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		16
II семестр		
17	Повторення матеріалу по темах I семестру	1
Розділ VI. МУЗИЧНІ ЖАНРИ ТА ФОРМИ		
18	Поняття про жанри в музиці. Жанри інструментальної музики. Марш. Тричастинні форми	1
19	ТАНЦІ НАРОДІВ СВІТУ В ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ-КЛАСИКІВ Танцювальна інструментальна мініатюра. Старовинні західноєвропейські танці	1
20	Танці XVIII–XIX століть. Танці XX століття. Джаз	1
21	Жанри інструментальної мініатюри	1
22	Жанр варіацій та варіаційна форма. Рондо	1
23	Поняття про сонатно-симфонічний цикл та сонатну форму. Жанр сонати	1
24	Основні жанри оркестрової та симфонічної музики	1

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
25	Вокальні жанри. Пісня та романс. Куплетна форма. Жанри хорової музики	1
26–27	Музика у драматичному театрі. Е. Гріг. Музика до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”	2
28–29	МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНІ ЖАНРИ. Жанр балету. П. Чайковський. Балети “Лускунчик” або “Лебедине озеро”	2
30	Жанр опери. М. Лисенко. Дитяча опера “Коза-дереза”	1
31–32	М. Глінка. Опера “Руслан і Людмила” або К. В. Глюк. Опера “Орфей і Евридіка”	2
33	Жанр оперети. Жанр мюзиклу. Музика до кінофільмів і мультфільмів	1
34	Музична грамота (окремі поняття) Музична екологія (тема за вибором викладача)	1
35	Підсумковий урок	1
Всього за семестр		19
Всього за рік		35

ДОДАТКИ

Додаток № 1

Орієнтовний перелік творчих ігор для формування музично-слухових уявлень про елементи музичної мови

(за навчальним посібником Поплавської Ю. О. “Методика навчання музичної грамоти в початковій школі”. – Вінниця: Нова книга, 2007)

Луна (ритм, мелодія, інтонація, динаміка, штрихи)

Мета – розвиток звуковисотних і ритмічних уявлень дітей, закріплення знань про засоби музичної виразності.

Ритмічна естафета

Мета – розвиток ритмічної пам’яті, почуття темпу.

Піжмурки

Ритмічне коло

Телевізор” (ритм)

Мета – розвиток музично-ритмічного чуття, швидкої координації рухів, музичної пам’яті.

Ланцюжок (ритм, мелодія)

Мета – розвиток музично-слухових уявлень про ритмічні та мелодичні співвідношення.

Дощик (система тривалостей)

Мета – усвідомлення виразного значення ритму, поняття про співвідношення музичних тривалостей.

Їдальня – ритмічна гра-скоромовка

Мета – закріплення ритмічних (ладових) співвідношень; розвиток вокально-хорових навичок (дикції, інтонації, звукоутворення, ансамблевого виконання).

Телеграф (музичний звук, ритм)

Мета – закріплення уявлень про ритмічні та мелодичні співвідношення.

Ритмічна загадка

Вгору – вниз або Неслухняне пташеня (регістри, рух мелодії)

Мета – формування уявлень про рух мелодії, зображальні можливості регістру.

Коник-стрибунець (рух мелодії, тоніка)

Мета – формування уявлень дітей про рух мелодії, головний звук звукоряду – тоніку, стійкі та нестійкі звуки.

Пташки на гілці (ступені ладу)

Мета – розвиток уявлень про стійкі ступені ладу, рух мелодії, то-нічний тризвук.

Циркові собачки (звукоряд)

Мета – закріплення уявлень про звукоряд, рух мелодії, стійкі та не-стійкі ступені мінорного та мажорного ладів.

Запитання – відповідь (ритмічні, мелодичні імпровізації)

Мета – розвиток ритмічного та ладового чуття, навички інтону-вання.

У лісі (живий звукоряд)

Мета – засвоєння поняття про лад, стійкі та нестійкі ступені ладу.

Сонце – хмара (лад)

Мета – закріплення поняття про мажорні та мінорні лади, їхні ви-ражальні можливості.

Тоніка

Мета – закріплення знань і музично-слухових уявлень про голов-ний звук ладу.

Годинник

Мета – формування уявлень про виражальні та зображальні мож-ливості ритму, засвоєння стійких ступенів ладу.

Веселі дзвіночки (регістри)

Мета – формування уявлень про регістри, тембри в музиці, ритміч-ні та мелодичні співвідношення.

Динамічний компас

Мета – розвиток відчуття динамічної палітри.

Динамічна палітра

Мета – формування уявлень про динамічні відтінки та їх роль у створенні музичного образу; формування навичок співу з різною си-лою звука.

Іванки – Оленки (тембр)

Мета – формування музично-слухових уявлень про забарвлення звука.

Котик і птахи (тембр)

Мета – формування уявлень про забарвлення звука.

Хто співає (тембр)

Мета – формування уявлень про забарвлення звука.

Орієнтовний перелік ігор для закріплення знань з нотної грамоти (за навчальним посібником Поплавської Ю. О. “Методика навчання музичної грамоти в початковій школі”. – Вінниця: Нова книга, 2007)

Розв’язи ребус

Мета – закріплення знань про розташування нот на нотоносці.

Музична математика (тривалості)

Мета – вивчення музичних тривалостей.

Музичне лото (нотні знаки)

Мета – вивчення та засвоєння нотних знаків.

Розшифруй мелодію

Мета – засвоєння ступенів звукоряду.

Звуки-цифри (ступені ладу)

Мета – розвиток музично-слухових уявлень про ладові взає-мозв’язки.

Найближчі сусіди

Мета – засвоєння назв нот та їхнього місця у звукоряді.

Знайди помилку (на уважність)

Мета – засвоєння нотного запису.

Орієнтовний перелік ігор для засвоєння та поповнення знань про музичні твори

(за навчальним посібником Поплавської Ю. О. “Методика навчання музичної грамоти в початковій школі”. – Вінниця: Нова книга, 2007)

Відгадай мелодію

Мета – розвивати музичне мислення дітей, музичну пам’ять, му-зично-слухові уявлення.

Загублена мелодія

Мета – закріплення знань про нотний запис, розвиток музично-слухових уявлень.

Нотний клубочок

Мета – розвиток музично-слухових уявлень, повторення вивченого матеріалу.

Музичний салон

Мета – розвиток вокального та тембрального слуху на основі звучань різноманітних інструментів, вокальних голосів з різним тембровим забарвленням.

Пустотливий гном

Мета – диференціювання музичних понять, закріплення музичних знань.

Концерт-маскарад

Мета – поповнення музичного досвіду учнів, засвоєння понять про роль засобів музичної виразності в музичних творах.

Музичні терміни

Мета – поповнення словникового запасу з музичної термінології.

Три кити

Мета – формування навичок слухання музики, вмінь розрізнати різножанрові твори: пісню, танець, марш.

Чарівна мушля

Мета – моделювання ідейно-художнього змісту музичних творів за допомогою слова.

Намалюй музику

Мета – створення словесних характеристик провідних засобів музичної виразності у творах.

Лектори

Мета – закріплення знань дітей про музичні явища, елементи музичної мови.

Музичний калейдоскоп

Мета – поглиблення музичного сприймання, розширення музичного досвіду, накопичення інтонаційного словника учнів.

Подорож пісенним океаном

Мета – повторення і закріплення вокально-хорового репертуару.

У світі тварин

Мета – відтворення емоційно-образного змісту музичних творів у пластичних рухах.

Музичний зоопарк (вікторина)

Мета – формування уявлень дітей про виразові і зображальні можливості музики.

Подорож музичною казкою

Мета – розвиток інтонаційно-образного слуху учнів, усвідомлення ролі інтонації у створенні музичного образу.

БІБЛІОГРАФІЯ

Видання українською мовою

1. *Вілінська І. А.* Вокалізи для початківця. – К.: Музична Україна, 1971.
2. *Гумінська О.* Уроки музики в загальноосвітній школі. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004.
3. *Зарубіжна музична література.* Програма-конспект / Укл. Бодак Я. О. – К., 2001.
4. *Іваницький І.* Українська народна музична творчість. – К.: Музична Україна, 1990.
5. *Кошиць О.* Про українську пісню й музику. – К.: Музична Україна, 1993.
6. *Кушка Я.* Методика музичного виховання дітей. Частина 1. – Вінниця: Нова книга, 2007.
7. *Лисенко М.* Українські народні пісні (в обробці). – К.: Музична Україна, 1979.
8. *Музика в дитячому садку.* Випуск 2. – К.: Музична Україна, 1989.
9. *Майстерність актора.* Методична розробка. – К.: ІПК ПК, 1998.
10. *Музична грамота і слухання музики.* Програма для ДШМ. / Укл. Карамушка Л. М., Максимова Н. М. – К., 1997.
11. *Поплавська Ю. О.* Методика навчання музичної грамоти в початковій школі. – Вінниця: Нова книга, 2007.
12. *Ростовський О.* Педагогіка музичного сприймання. – К., 1997.
13. *Розвиток навичок слухання музики на уроках сольфеджіо в початкових класах музичних шкіл.* – Донецьк, 1987.
14. *Смаглій Г. А., Маловик Л. В.* Основи теорії музики. Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. – Харків: Факт, 2001.
15. *Списаренко Б., Досенко Є.* Золоте покотьюло. – Вінниця: Нова книга, 2004.
16. *Хрестоматія з слухання музики.* – К.: Музична Україна, 1984.

Видання російською мовою

1. *Алексеева Л. Н.* Музыка в школе (Интернет).
2. *Абт Ф.* Школа пения. – М.: Музыка, 1985.
3. *Боголюбова Н.* Творческие упражнения как средство активизации слухового внимания. – М., 1969.
4. *Бырченко С* песенкой по лесенке. – М.: Советский композитор, 1983.
5. *Булучевский Ю., Фомин В.* Краткий музыкальный словарь для учащихся. – СПб: Музыка, 1983.
6. *Луговская А.* Ритмические упражнения, игры и пляски. – М.: Советский композитор, 1991.
7. *Левашева Г.* Твой друг музыка (рассказы о музыке). СПб: Детская Литература, 1977.
8. *Музыка и движение* / Сост. С. Н. Бекина и др. – М.: Просвещение, 1981.
9. *Музыка в детском саду (подготовительная группа)* / Сост. Н. Ветлугина и др. – М.: Музыка, 1985.
10. *Радынова О. П.* Слушаем музыку. – М.: Просвещение, 1990.
11. *Рожнов А.* Элементарные уроки пения. – СПб, 1971.
12. *Смолина Е. А.* Современный урок музыки. – Ярославль: Академия развития, 2006.
13. *Франко Г., Лифиц И.* Методическое пособие по ритмике. – М.: Музыка, 1987.
14. *Хрестоматии по музыке для общеобразовательной школы (2, 3, 4, 5 классы)* – М.: Просвещение, 1984–1987.